

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Vladislav Kuznetsov

**Innovatiivsete tarkvaraarenduste integreerimine mobiilsetesse nutiseadmetesse
sotsiaaltöö sekkumise instrumendiks lähisuhtevägivalla leevendamise eesmärgil.**

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Rein Murakas, MA
Kadri Soo, MA

Tartu 2019

Kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Vladislav Kuznetsov

29.05.2019

Sisukord

Abstract	4
Sissejuhatus	6
1. Pere-, peresuhte- ja lähisuhtevägivalla mõisted ning vägivalla liigid	8
2. Lähisuhte vägivalda kirjeldavad teooriad ja lähenemised.....	11
3. Lähisuhtevägivalla õigusliku käsitlemise alused	15
4. Lähisuhtevägivald Eestis	17
5. Võrgustikupõhise lähenemise olulisus sotsiaaltöös ja võimalused	19
Kriminaalhoolduse koostöömudel MAPPa	19
Ohvriabi võrgustikupõhine juhtumikorralduse koostöömudel MARAC	20
Võrgustikuprogrammide MAPPa ja MARAC võimalused ja piiratus	21
6. Tehnoloogiad arengusuunad ja sellel põhinevad võimalused	23
7. IKT põhiste lahenduste võimalused: tarkvaraaplikatsioonide integreerimine sotsiaaltöö-alastesse sekkumistesse	25
8. Toimijavõrgustiku teooria (TvT) kui tehnoloogial põhinevate lähisuhtevägivalla vähendamise lahenduste alus	29
9. Eesti sotsiaalsüsteemis kasutusel olev häirenuputeenus (Meditech näide)	32
10. Maailma pere- ja lähisuhte vägivallavastased mobiilsete nutiseadmete aplikatsioonid	33
11. Tehnoloogia arengusuunad ja võimalused (<i>läbi TvT lähenemise vaatevinkli</i>)	35
12. Sotsiaaltöö sekkumismeetodeid täiendav instrument - tarkvaraaplikatsioon 'AITAB!' kirjeldus	37
13. Kuidas edasisi IKT pakutava tarkvaraaplikatsioonide teket soodustada olemasolevad tugivõrgustik Euroopa Liidus?	39
14. Sotsiaalvaldkonna tarkvaraaplikatsioonide teket soodustavad Euroopa Liidu Tugimeetmed ja Eesti sellealane olukord	40
Kokkuvõte	42
Kasutatud kirjandus.....	44

Abstract.

Integration innovative software developments into mobile smart devices as a tool for social work intervention mitigating domestic violence.

Domestic violence is a common problem that affects every socioeconomic and educational background of humans, undermining or hit in the cruellest way because frequently goes undetected. It can be defined as an approach in relationship to gain or keep maintain control over an intimate partner or family member by open or latent intimidation, frightening, humiliation, manipulations and even physical violence. It is well known - domestic violence destroys social capital and ability to function as a full member of society and be productive on labour market. It takes a lot of attention by the local government authorities, a combined effort of health care, social protection and law enforcement to maintain and prevent domestic violence due to the post factum nature of provided services.

Different theories and eclectic approaches challenging during decades of domestic violence by changing mindset of society, providing rehabilitation and information educative campaigns, and looking for additional law areas restrictions by criminalization and law enforcement from another side. But that set of approaches probably does not serve well, because the qualitative research provided by Gina Alver (2017) in South-Estonia concerning legislation restriction effort revealed escalation of domestic violence as a reaction, not salvation. Research of Women Shelters, provided by Kadri Soo in Estonia (2015) discover the frightening nature of domestic violence where several respondents offered alarm button installation even in the secured perimeter of the shelter, they hiding.

Thus, technology can provide next level of solutions and social work challenges by giving social visibility as much to a single person as to the groups of abused, deprived and suffering people, and considered as a key force of change in the transition to a more sustainable civil society. The bridging point of social work approaches despite theories adherences are in-time prevention, in-time intervention, and rehabilitation.

The use of mobile or instant technology with proper surveillance sensors and automatic monitoring software applications as a source for Big Data complex analytics have given the opportunity to expand social work ability to react earlier with sharper precision on domestic violence phenomenon, reduce cost of intervention, maintain different cases in joint accessions in a name of victim and violators positive future.

The author offers his vision based on literature review and analysis of different theoretical approaches. Most perspective theory turned out to be the Actor-Network Theory with the Technology Acceptance Model as a basic theoretical approach to build an understanding of software application realistic design of prevention or intervention functions at the time of domestic violence executions.

The author also offered the pilot design of possible alarm button mobile application functions, which could bring empirical data for farther research of domestic violence and larger scale social work methodology implementation.

Current work is an attempt to find the spot and bridge possibilities to harness modern technology achievements for the social welfare and enrich by software applications integration social work methodology and transform it to the new powerful instrument of intervention. Thus, it is possible to support social change and deescalate domestic violence phenomenon in general.

Key Words: domestic violence, technology development, social work methods, prevention and intervention instruments, harnessing technology, the Actor-Network Theory, the Technology Acceptance Model, automatic surveillance.

Sissejuhatus

Tänapäeval kiiresti areneval tehnoloogial (Moore, 1965; Rogers, 2003) on potentsiaal anda sotsiaaltööle tõhusad tööinstrumendid (Stephanie, Cosner, Berzin, 2015). Tehnoloogia võimaldab laiendada sotsiaaltöötaja võimalusi lähisuhtevägivalla tõkestamiseks, sh tegelda efektiivsemalt ennetusega ning lülitada protsessi (Barak, Grohol, 2011; Brownlee, Graham, Doucette jt. 2010) eelnevalt teenustest geograafilise kauguse, logistikaprobleemide, hoiakute, haiguste, tõrjutusest jms tõttu väljajäänuid.

IKT kasutuselevõtmine loob aluse sotsiaalseteks muutusteks nii sotsiaaltöös kui ka ühiskonnas tervikuna. Juba 1984. aastal jõudsid paljud insenerid-, infotehnoloogia esindajad ja majandusteadlased järeldustele, et automatiseerimisprotsesside integreerimine ärimudelitesse säästab ettevõtte raha ja tõstab efektiivsust (Curely, 1984). Sellele ideele tuginedes töötas Fred D. Davis (1989) välja Infotehnoloogia Aktsepteerimise Mudeli, mis on aluseks tänapäeval ükskõik milliste protsesside esmaseks disainiks, ülesehitamiseks, integreerimiseks või kirjeldamiseks. Tehnoloogiapõhiste intelligentsete lahenduste ning automaatseire integreerimine ja sellest tulenev sotsiaaltöö meetodite täiendamine ja uute meetodite loomine pakub uusi võimalusi sotsiaaltöö kompetentsi ja teenuste efektiivsemaks realiseerimiseks ning uut tüüpi sotsiaalpoliitikate väljatöötamiseks (Koper, 2014).

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on leida kirjandusest kaasaegse tehnoloogia kasutamise võimalusi lähisuhtevägivalda tõhusamaks sekkumiseks ja selle korduvuse ennetamiseks. Töös uurin valdkonna kirjandusele tuginedes:

- **kas ja kuidas lähisuhtevägivalda käsitlevad teoreetilised kontseptsioonid ning neil põhinevad sotsiaalpoliitilised ja õiguslikud dokumendid võimaldavad tehnoloogia kasutamist lähisuhtevägivalla ennetamisel,**
- **millised on tehnoloogia kasutamist toetavad meetmed,**
- **millised tehnoloogiad ja tarkvaraarendused on juba kasutusel ning kuidas need võimaldavad lähisuhtevägivalda ennetada ja sellesse tõhusamalt sekkuda.**

Töö lõpus esitan omapoolse kavandi konkreetse lähisuhtevägivalda leevendava tarkvaraaplikatsiooni loomiseks.

Bakalaureusetöö koostamisel kasutasin valdavalt kirjanduse ülevaateuuringul põhinevat analüütilist lähenemist, mille fookuseks on tänapäeva arenenud mobiilse tehnoloogia ning tarkvaraarenduste kasutamine sotsiaaltöö instrumendina vägivalda ennetamisel ja sekkumises. Nende valdkondade uurimiseks koostasid põhiliselt süstemaatilise kirjanduse ülevaate, mille analüüsi põhjal otsisin püstitatud küsimustele vastust.

Märksõnad:

lähisuhtevägivald, ennetus ja sekkumine sotsiaaltöös, innovatiivsed tööinstrumendid sotsiaaltöös, tarkvaraaplikatsioonid, automaatseire protsessid, Toimijavõrgustiku teooria, Tehnoloogia Aktsepteerimise Teooria.

1. Pere-, peresuhte- ja lähisuhtevägivalla mõisted ning vägivalla liigid

Euroopa Nõukogu „Naistevastase vägivalla ja perevägivald ennetamise ja tõkestamise konventsiooni“ (CETS nr. 2010) kohaselt on perevägivald: *igasugused füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise vägivalla toimepanemised, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivalla põhjustaja ja kasutaja (ühes isikus) elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas*. Samuti on konventsiooni artiklites rõhutatud, et perevägivald mõjutab rohkem naisi ning tunnistatakse, et ohvriks (kaasohvriks) on ka lapsed kui vägivalla pealtnägijad negatiivses ning vaenulikus keskkonnas.

Lähisuhtevägivald on igasugune vaimne, füüsiline, ressursisõltuvust rõhutav, seksuaalne vägivald, mis leiab aset inimeste vahel, kes antud hetkel on intiimsuhtes, või on olnud ja jaganud intiimsust, või on omavahel vere-, suguluses (PPA, 2019).

Nagu eelnevast näha, on neil mõistetel suuresti ühine sisu, kuid samaaegselt on nad ka teataval määral erinevad. Edaspidi kasutan oma töös üldisemat lähisuhtevägivalla terminit, mõeldes selle all ka pere- ja peresuhtevägivalda.

Lähisuhtevägivald võib põhjustada psühholoogilist, füüsilist, sotsiaalset, majanduslikku jm kahju. Ta riivab oluliselt ka inimõigusi: vabadust, turvalisust, füüsilist puutumatus, diskrimineerimise keeldu, väärkuse säilitamist (Inimõiguste Deklaratsioon, 1948). Seega põhjustab lähisuhtevägivald otseselt ja kaudset kahju nii peresüsteemis olijatele (nt elukvaliteedi halvenemine, lisanduvad ravikulud, tööviljakuse- või -võime vähenemine, tulude kahanemine), kui ka ühiskonnale tervikuna (nt sotsiaalkindlustusega seotud teenuste kulud, saamata tulu) (Pettai, Narits, Kaugia, 2015). Lähisuhtevägivalla puhul eristatakse põhiliselt neli vägivallaliiki: füüsilist, vaimset, majanduslikku, seksuaalset vägivalda.

Füüsiline vägivald

Füüsiline vägivald on tahtlik füüsilise jõu kasutamine vastu teise isiku tahtmist, põhjustades teisele inimesele vigastusi, füüsilist valu või isegi surma. Füüsiline vägivald ilmneb mistahes käitumisena lähedase suhtes ning esineb näiteks togimisena, lükkamisena, kägistamisena, sidumisena või kinnisesse ruumi lukustamisena (Healey, Smith, O'Sullivan, 1998). See on kõige kergemini tuvastatav vägivalla liik, kuna ohvril võivad olla nähtavad füüsilised kahjustused (Linno, Soo, Strömpl, 2011).

Vaimne vägivald

Vaimne vägivald on üks keerulisemaid vägivallavorme oma latentse iseloomu tõttu, mistõttu võib olla seda raske tuvastada nii ohvril endal, lähedastel, sõpradel, kolleegidel, kogukonnal kui ka kompetentsel sekkujal. Vaimne vägivald on tahtlik alandav rünnak inimese eneseväärikuse suhtes, tema tunnete riivamine, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Vaimne vägivald on kõige levinum vägivallalik, mis võib eskaleeruda füüsilise, seksuaalse ja/või majandusliku vägivallaga (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Ohvrid peavad vaimset vägivalda ka laastavamaks, sest see esineb oskusliku, peenekoelise manipuleerimise ja/või laiaulatusliku alandamisena (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Manipulatsioonide käigus võib vägivallatseja veenda ohvrit tema ebapädevuses, rumaluses, kõlbmatuses lapsevanemaks olemises vms. Vägivallatseja võib kasutada ka latentset või deklaratiivset žestide keelt hirmutamaks füüsilise vägivalla, isoleerimise, ilmajätmise avalikustamisega (Healey, Smith, O'Sullivan, 1998). Antud vägivallaliik laostab ohvrit aeglaselt, vaikselt ja märkamatuks. Vaimse vägivalla hulka liigitatakse mõnikord ka ahistavat jälitamist, mis on defineeritud teise isikuga korduva või järjepideva kontakti otsimisena, tema jälgimise või muul viisil teise isiku tahte vastaselt tema eraellu sekkumisena, kui selle eesmärk või tagajärg on teise isiku hirmutamine, alandamine või muul viisil oluliselt häirimine (Krs § 157).

Majanduslik vägivald

Majandusliku vägivallaga püütakse saavutada kontroll ohvri üle ja teha ta vägivallatsejast sõltuvaks (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Näiteks võib vägivalla toimepanija detailselt ja alandavalt kontrollida ohvri rahalisi kulutusi, võtta enda kätte ohvri pangakaardi, keelata tal teha iseseisvalt ostusid või tekitada hirmutunde kulutusteks raha küsimise ees. Majanduslik vägivald on laiahaardeline, see võib hõlmata ressursside kasutamise kontrolli nii põlvkondade siseselt (nt elukaaslase puhul) kui ka põlvkonnavaheliselt (nt eaka vanema puhul) (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Näiteks võib tuua vanema generatsiooni (ebaseaduslikele) varatehingutele sundimise. Taoline vägivald võib viia tõsiste varavastastele kuritegudele ning nõrgemal osapoolel on suur oht võlgadesse sattumiseks (Healey, Smith, O'Sullivan, 1998).

Seksuaalne vägivald

Seksuaalne vägivald kätkeb endas tegevusi nagu mittesoovitud siivutud märkused ja intiimpiirkondade puudutamine, pealesunnitud vahekord, sunnitud promiskuiteet, sadistlik valu tekitamine intiimpiirkondades, vägistamine (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Seksuaalne ja

füüsiline vägivald võivad mõnikord esineda ühes vägivaldaepisoodis. Patriarhaalsete arusaamade kohaselt võidakse eeldada, et abielus või paarisuhtes olemine tähendab kohustuslikku allumist partneri seksuaalsetele soovidele (Linno, Soo, Strömpl, 2011). Seksuaalne vägivald on täis vägivallatseja seatud sümbolismi. Taoline vägivald võib ajas eskaleeruda ning omada isegi perversseid vorme, kus ohvrit sunnitakse näiteks korduvale promiskuiteedile (Healey, Smith, O'Sullivan, 1998).

Lähisuhtevägivalla liigid ei eristu väga selgelt soo järgi, sest vägivalda kasutavad mõlema soo esindajad (Dutton, 2006). Samas on leitud, et ohvrite hulgas prevaleerivad naised: iga 9 naisohvri kohta on üks meesohver (Kase, Pettai, 2006). Seega raskuspunktiks on eelkõige naiste ja laste vastu suunatud vägivald, mille leevendamiseks tuleb tegeleda kõiki võimalikke vahendeid kasutades.

2. Lähisuhte vägivalda kirjeldavad teooriad ja lähenemised

Vägivald on inimliigile omane fenomen (Zimbardo, 1971), millele inimkond on küllaltki tulutult lahendusi otsinud (Dutton, 2006). Tehnoloogia kiire areng võib olla võti tõhusamate ja instrumentide loomiseks vägivalda piiramiseks (Mishna, Bogo, Root, jt., 2012). Sellest lähtuvalt vaatlengi lähisuhtevägivalda puudutavaid teoreetilisi lähenemisi eelkõige tehnoloogilisi leevendusmeetmeid silmas pidades.

Allpool olen lühidalt välja toonud enimlevinud teooriad, millised on püüdnud kirjeldada ja seletada lähisuhtevägivalda ning leida lahendusi selle leevendamiseks.

Psühholoogilised ja psühhoanalüütilised teooriad

Thore-Finch (1992) arvates psühhoanalüüs seostab vägivalda isiksushäirena ning kõrvalekalletega, mis on tingitud kõikvõimalikest patoloogiatest. Vägivald on seesmine tung minevikust (nt lapsepõlves kogetu), mis otsib väljapääsu ühel või teisel deviantsel või vägivalda kalduval moel. Vägivalda soodustavad depressioon, psühhiaatrilised probleemid, kõikvõimalikud kujutletud ja kujutlemata traumad, süütunne, hirm läheduse või mahajätmise ees, armukadedus ja kontrollimatu impulsiivsus, isiksuse ebaküpsus, empaatiavõime puudumine või selle valikuline kasutamine, isiksushäired, madal frustratsioonilävi ja sõltuvushäired (Thore-Finch, 1992).

Sotsiaalse kontrolli teooriad

Sotsiaalse kontrolli teooriate kohaselt toetavad vägivaldsust kultuuris levinud maskuliinsuse narratiivid, mis õigustavad kontrolli ja domineerimist (Gelles, Strauss, 1988). Karistamatus tuleneb lähi- või peresuhte isoleeritusest ning on progresseeruv (manipulatiivne kontroll). Vägivallatseja on vaba moraalist, seega sekkumisvõimalusena nähakse keskselt vältimatut (*bestrafe mich*) ning mõjuvat (asümmeetrilist ja ebaproportsionaalset) karistust (Gelles, Strauss 1988).

Reaktsiooniteooriad

Reaktsiooniteooriad keskenduvad vägivallaga seotud välisfaktorite mõjule (Hearn, 1991). Näitena võib siin rääkida perevägivallaga seotud sõltuvustest (alkohol, mängurlus, narkootikumid jne.) (Horsfall, 1991), mis ühelt poolt võivad viia vägivallani ja teisalt olla ka reaktsiooniks sellele.

Sotsiaalse õppimise teooria

Sotsiaalse õppimise teooria lähenemise kohaselt on vägivald õpitud tegevus ja roll (O'Keefe, 1997). Perevägivalda näinud lapsed on suurema tõenäosusega vägivaldsemad suhetes oma kaaslastega, vägivalda õpitakse nägema konfliktide lahendamise keskse viisina. Selliseid lapsi ohustavad käitumishäired ning sotsiaalsete vilumuste ja kohanemise madal tase, sh ka aktsepteeritud ohvri rolli õppimine (Fantuzzo, Lindquist 1989). Karistatud olemine õpetab vägivalda legitimeerimist, eriti kui see on tõhus instrument (Strauss, 1990). Näiteks on ka Eesti kultuuris tuntud vastuoluline „rahvatarkus“ – “kui lööb, järelikut armastab“.

Struktuurpuuduse teooria

Ressursiteooriad ehk struktuurpuuduste lähenemised toetuvad ressursside piiratud kättesaadavusele ja kriitilisele otsustamisele probleemide mediaani ümber (Malthus, 1798). Struktuurne vaesus (Beijing Declaration, UN 1995), ehk sissetulekute puudumine (Plan of Action to Implement the Beijing Declaration 2005), tööpuudus, madalapalgalisus (struktuurne palgavaesus) jne, eemaldab vägivalda pärssivad käitumis-kognitiivsed barjäärid, või põhjustab stressi mis päädib vägivaldaga. Samas võimaldab piisav ressurss varjata üldsuse eest vägivaldaga seotud probleeme.

Situatiivne teooria

Situatiivse teooria lähtekohaks on suhteliselt eklektiline kogum erinevatest perevägivalda teooria praktikatest, mis toetavad eelkõige feministliku teoreetilist baasi soopõhise demineerimise ja sellest tuleneva sotsiaalse kontrolli kohta, mille juures kasutatakse ka vägivalda.

Sotsiaalne kontroll kätkeb endas manipuleerimist, isolatsiooni ja tõrjumist, jälitamist, kuuletumisele sundimist (Johnson, 1995), ligipääsude äralõikamist sotsiaalkaitse- ja muudele teenustele. Siin on käsitletav nt kontroll vahendite üle (liikumisevahend, nutiseadmed, jms), sotsiaalmeedia ja teiste suhtlemiskanalite eelkavatsetud tahtlik kontrollimine (*identiteedivargus täiendava kuriteona* – Karistusseadustik § 157 lg 2) ning tahtlik sisu kontroll (Kahu, 2017).

Oluline on siinkohal vägivalda situatiivne eskaleerumine, mida kõige paremini illustreerib vangivalvurite ja vangide rollimängu uuring nn “Stanford Experiment“. Eksperimendi käigus kujunesid esialgselt süütu manipuleerimise ja võimu tunnetamise baasil välja sadistlikud (Zimbardo, 1971) ja eluohtlikud rünnakud (Johnson, 1995).

Feministlik teooria

Feministlik teoreetiline baas rõhub ajaloolisele meessuprematismile. Soovahelist sotsialiseerumist käsitletakse domineerimisena ja vägivalda selle loogilise jätkuna (Messerschmidt 1993).

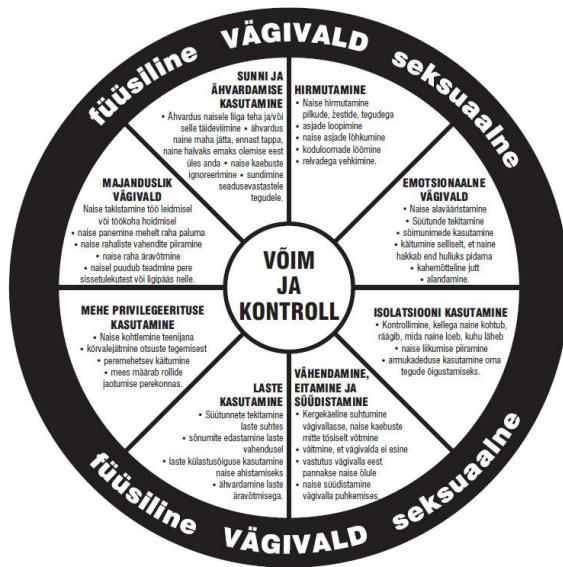
Meessoos esindajate sotsiaalsed ootused kujundavad inimsuhteid, seega vägivald (Collier, Walgrave, 1998) on sotsiaalse ja majandusliku kontrolli instrument. Soorollid ei ole kaasasündinud ega sooga determineeritud, vaid *a priori* dominantse meessoos esindajate loodud, säilitamaks võimu ja positsiooni ühiskonnas ning perekonnas.

Feministlikku teooriat kasutatakse laialdaselt, kuid seda on ka palju kritiseeritud. Näiteks Donald Duttoni (2006) poolt kirjeldatud 1970-80-ndate aastate (USA, Kanada) longituudsel meetodil kogutud ja analüüsitud andmed näitasid mõlema soo esindajate vägivallale kalduvuse ja realiseerimise võrdsust, st ka naiste vägivalda mittevägivaldsete meeste suhtes.

Seega ei saa deviansust ja vägivalda selgitada otseselt ühe soo iseloomulikke jõumaduste legitiimse realiseerimisena, vaid siin mängivad rolli mitmed asjaolud, millest saab lähtuda sekkumismeetodi valikul. Meessoost vägivallaohvrid annavad enda vastu naiste poolt toimepandud vägivallast või ahistamisest väga harva teada (Dutton, 2006). Vastukaaluks avalikkuses prevaleerivate eelarvamuste ei ole lähisuhtevägivald sooti märkimisväärselt erinev, seega naisründajate vägivalla olemasolu ignoreerimine toob kahju mõlemale sugupoolele (Palin-Davies, 2006).

Lähisuhtevägivald esineb alati mingis seoses füüsilise, seksuaalse, vaimse ja majandusliku sunni, või kuritarvitamisega (Ganley, 1998). Kuna võimu ja kontrolli taktikad on enamasti universaalsed, siis vägivalla liike ning toimumismustreid saab ühe feministliku teooria voolu kohaselt kirjeldada võimu ja kontrolli pööratava diagrammi, nn *Duluth kontrolli rattana* (Pence, Paymar, 1993) (Joonis 1).

Kontrolli ratas visualiseerib vägivallatseja võimalikke käitumisstsenaariume. Sektorites on emotsionaalset ja majanduslikku jälitamist sisaldavad manipuleerimise jm taktikad võimu ja kontrolli kasutamiseks. Välimisel ringil on harvem esinevad liigid. See ratas toimib eelkõige konkreetsete juhtumite põhjal välja töötatud vägivalla kirjeldajana. Sekkumise metodoloogia põhimõte on mudelina esitatud nn *võrdsuse rattana* (Joonis 2), mis kajastab pööret võrdsuspriintiibi arvestamisele suhtes ja *käitumis-kognitiivsete* mustreid suunamist mittevägivalla kasutamise põhimõtete poole (Pence, Paymar, 1993).

Joonis 1. Duluth võimu ja kontrolli ratas, (Pence, Paymar, 1993).

Joonis 2. Duluth võrdsuse ja vägivalda kontrolli ja sekkumise ratas (Pence, Paymar, 1993).

Sellist lähenemist peetakse sobivamaks loovate sekkumiste tehnikaks kriminaalhoolduses, kuna ta rõhutab psühhoterapeutilise lähenemise kõrval eelkõige kriminaalvastutust ja sellega kaasnevaid vältimatu karistuse tagajärgi (*saavutatud muutusi*) (Pence, Paymar, 1993). Lähenemise põhieesmärk on pigem tõkestada ja lõpetada vägivald siin, kohe ja praegu vs tegelda juba katkiste suhete parandamise või abstraktsete psühhoterapeutiliste eesmärkidega (Pence, Paymar, 1993). Samas peab lähenemine vajalikuks ohvri ja kaasohvrite (nt lapsed, vanemad) rehabilitatsioonimeetodeid (nt käitumiskognitiivsed ja psühhonaalüütilised lähenemised) (Pence, Paymar, 1993).

3. Lähisuhtevägivalla õigusliku käsitlemise alused

Õigusriigis on suhted vaatamata erinevatele kirjutamata kultuuri ja religioonimustritele reguleeritud seadusandluse ja selle rakendusaktide tasandil. Järgnevalt esitan ülevaate õigusaktidest, mis reguleerivad lähisuhtevägivallaga seotud probleeme rahvusvahelisel ja Eesti tasandil.

Rahvusvaheliste konventsioonidega ühinemisel võtab riik endale kohustusi tagamaks õigusi, kokkulepitud seadusandlike ja rakenduslike meetmeid ning järelevalvet. Eestis rakendatakse Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsiooni (Euroopa inimõiguste konventsioon 2000), mille 3. artikkel (*piinamise keelamine*) seab printsiibi, et mitte kedagi ei tohi piinata, alandavalt ja ebainimlikult kohelda ega karistada. Antud artiklit kasutatakse inimõiguste kohtus laiendatult (Kahu, 2017), millest johtub arusaam, et õige on tõlgendada lähisuhtevägivalda inimõiguste rikkumisena (kohtulahend Opuz vs. Türgi Vabariik), millest tulenevalt konventsiooniga liituja on kohustatud tagama vägivalla lõppemise.

Lähisuhtevägivalla valdkonna jaoks on oluline ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv 2012/29/EL (Ohvrite Direktiiv), millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded.

Riigi tegevus lähisuhtevägivalla ilmingutega on asjakohasemalt initsieeritud alates ühinemisest nn Istanbuli Konventsiooniga (Eesti Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon - Council of Europe Treaty Series - No. 210, 2014). Konventsiooniga liitumisega võeti kohustuseks tegelda eelkõige pere- ja lähisuhte vägivalla tõkestamise, preventsiiooni ning järelevalvega.

Seaduse seisukohalt on oluline vägivaldsete käitumismallide muutmine kriminaalhoolduse võrgustiku raames, parendades vägivallas süüdi mõistetud kohanemist ning püüdes teda vägivallaga seotud õigusrikkumistest eemal hoida. Kriminaalkorras lähisuhtevägivallana käsitletavat karistatavat teod on Eesti Karistusseadustiku (KarS) põhjal järgmised:

- raske tervisekahjustus või tervisekahjustus, kehaline väärkohtlemine (KarS § 118, KarS 121)
- surma põhjustamine (tapmine või mõrv, KarS § 113, KarS § 114)
- vägistamine (KarS § 141)
- suguuhte või muule sugulise iseloomuga teole sundimine (KarS § 143)
- ning vaimse vägivalla liikidest ähvardamine, kuid ainult sellisel juhul, kui ähvardatakse tapmisega, tervisekahjustuse tekitamise, olulises ulatuses vara rikkumise või

hävitamisega ähvardamise eest, kui on olnud alust karta ähvarduse täideviimist (KarS § 120).

Vägivallaliikide ilmingud nagu laimamine, sõimamine, isoleerimine, tööotsingute takistamine, rahatuna hoidmine jms ei ole aga Eestis karistatavad.

4. Lähisuhtevägivald Eestis

Viiendik Eesti 15.–74. aastastest naistest on kogenud elu jooksul praeguse või endise partneri poolt füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda (FRA 2014). Eesti näitaja sarnaneb Euroopa keskmisega - 22% Eesti naised (50%) on ELi keskmisest (43%) rohkem kokku puutunud partneri vaimse vägivallaga (FRA 2014). Peagu iga kolmas eestimaalane tunneb oma pere- ja sõprade ringis mõnd naist, kes on olnud mistahes liiki lähisuhtevägivalla ohver (Soo, 2016). Lähisuhtevägivald mõjub inimestele laostavalt, põhjustades vaimse tervise probleeme, -häireid, pidevast hirmutundest tingitud paanikahooge (FRA, 2014: 22).

Paljud lähisuhtevägivalla juhtumid ei jõua politsei ega hoolekande võrgustikku (FRA, 2014). Ohvriuuringute andmetel sai aastal 2009 politsei teada alla 10-15% vägivallajuhtumitest ning varjupaikadesse jõudis vähem kui 1% ohvritest (Kuriteoohvrite uuring 2009). Aastal 2017 sai politsei teada 27% juhtumitest (Väike Ohvriuuring 2017). Sagedamini teatatakse võõra isiku vägivallast.

Enamik vägivallaohvreid jäävad õiguskaitsestüsteemist ja sotsiaalkaitse tugiteenustest eemale, mille põhjusteks võivad olla nii ohvri enda oskamatus vägivallailminguid varakult ära tunda ning soovimatus probleemiga tegelejate poole pöörduda kui ka sõltuvus vägivallatsejast, kes võib ohvrit erineval moel takistada, dokumentide, võtmete, kommunikatsioonivahendite äravõtmine, ressursside kontrollimine, lastega suhtlemise piiramine jne (Väike Ohvriuuring 2017).

Perevägivallakuritegude arv on viimastel aastatel näidanud pidevat kasvutrendi (kasv pidurdus 2014. aastal), see viitab inimeste teadlikkuse ja politsei teavitamise paranemisele (Registreeritud kuriteod, 2015-2018).

Vähemalt iga viienda juhtumi puhul on vägivalla pealtnägijaks või kannatanuks laps (Surva 2015). Spetsialistid (lastekaitse- ja sotsiaaltöötajad, õpetajad, õiguskaitsetöötajad jt) ei ole alati teatanud lapsest, kes võis olla ka väärkoheldud (Soo, Linno, Strömpl, 2011). See viitab asjaolule, et sotsiaal- ja õiguskaitse ametnikud ei pruugi vaatamata teavitussüsteemidele ja -kampaaniatele alati vägivalla märke ära tunda (Vägivalla Ennetamise Strateegia 2015), mis võib takistada ohvritele vajaliku ning õigeaegse toe pakkumist. Sage põhjus on siin spetsialisti ebakindlus probleemi tõsiduse hindamiseks, samuti ei pruugi ohvrid teada, kelle poole üldse pöörduda (Soo, Ilves, Strömpl 2009).

Tervishoiutöötajate oskused perevägivalda ära tunda erinevad erialati ja on pigem nõrgad (Soo, Linno, Strömpl 2011; Surva, Tamm 2012). Samuti ei olda alati kursis eri vägivaldavormide eripäradega ja vägivalda soospetsiifikaga ega osata seetõttu vägivalda märke ära tunda ja ohvreid vajalikul määral abistada .

Ähmane arusaamine lähisuhtevägivaldale viitavatest märkidest pärsib õigeaegset ja kohast sekkumist (Soo, Linno, Strömpl, 2011).

5. Võrgustikupõhise lähenemise olulisus sotsiaaltöös ja võimalused

On leitud, et võrgustikupõhine lähenemine on seni efektiivseim kasutusel olev meetod lähisuhtevägivalla leevendamiseks ja rehabilitatsiooniks. Istanbuli konventsiooni üheks eesmärgiks on erinevate vägivalla probleemidega seotud institutsioonide ja õiguskaitseorganite koostöö naistevastase ja perevägivalla kaotamiseks.

Võrgustikutöö definitsioonid sõltuvad eelkõige vajadustest ning saavutatavate sihteesmärkide püstitamistest. Minu arvates võivad need olla valdkonniti erinevad, kuid neid kõiki ühendab teenuste ja keskkonna vaheline interaktsiooni- ja infovahetuseprintsiip kokkulepitud muutuseteks toetuse saavutamiseks.

Kriminaalhoolduse valdkond ei suuda täita käitumiskontrollile allutamise eesmärgi ilma samaaegse koostööta inimese ja tema keskkonnaga. Võrgustikes tegeldakse nii juhtumite lahendamise, kaasamise, kui ka ametlike „ametnike võrgustike“ kanalite arendamisega tagamaks ja motiveerimaks kasutama võrgustiku pakutavaid eelised kokkulepitud muutuse saavutamiseks (Medar, Kõre, Rähn, jt. 2012). Riigiasutused, kohalikud omavalitsused, Töökassa, vastavad MTÜd jne on kriminaalhooldusvõrgustiku põhilised koostööpartnerid. Oluline on erinevate osapoolte infovahetus parema, täpsema ja komplekssema teenuse pakkumiseks ning tõhusama ja õigeaegse sekkumise ning järelevalve teostamiseks.

Aastate jooksul on märgatud, et kriminaalhoolduse käigus ei kohelda perevägivallatsejaid teisiti kui muud liiki kuriteo toime pannud isikuid. Kriminaalhooldajatel puudus otsene eesmärk ja instrumentaalne ressurss komplekssemaks tegelemiseks. Seega viib iga juhtumipõhine võrgustikutöö ja erinevate kompetentside põhine osalus rehabilitatsiooni protsessi uuemale tasemele (Medar, Kõre, Rähn jt, 2012). Vägivallaga seotud levinumad võrgustiku koostöö programmiraamistikud on MAPPa ja MARAC (Tamm, Espenberg 2016). Eestis võeti kasutusse võrgustikutöö eeliseid koondav MARAC programm (*Multi Agency Risk Assessment Conference*).

Kriminaalhoolduse koostöömudel MAPPa.

Süüdimõistetud vägivallatsejad kuuluvad Inglismaal loodud *Multy Agency Public Protection Arrangements* (edaspidi MAPPa) programmi sihtrühma kategooriasse (MAPPa Guidance 2012). MAPPa koostööraamistiku eesmärk on kaitsta avalikkust retsidiivsete vägivallatsejate ning kõrge tõenäosusega õigusrikkujate eest, kes on sooritanud ja süüdi mõistetud raskete vägivallakuritegude, perevägivalla, ahistamise, seksuaalkuritegude eest. Koostööraamistik

tegeleb eelkõige nendega, kelle puhul on põhjendatud kahtlus, et võrgustiku koostöö on vajalik raskendavate asjaolude tõttu (Tammiste, Salla, Tüllinen jt. 2016).

MAPPA põhilised koostööpartnerid on vanglaamet, kriminaalhooldus, politsei, omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad ning ohvriabi organisatsioonid, psühhiaatreid, töötukassa spetsialistid, haridusamet ümberõppe eesmärgil. Võrgustiku infovahetus on oluline operatiivseks reageerimiseks võimaliku käitumisallutuse tingimuse rikkumise puhul (Schönberg, 2016).

Ohvriabi võrgustikupõhine juhtumikorralduse koostöömudel MARAC

MARACid (*Multi Agency Risk Assessment Conference*) on mitme osapoolega riskianalüüsi gruppide kohtumised, kus osalevad inimesed, kes puutuvad kokku pere- ja paarisuhtevägivalda kogenud inimestega või riskiperedega (Tamm, Espenberg, 2016). MARAC on inimeste vägivallakäitumise muutuseni viiv sekkumismetoodika, mis hõlmab endas võrgustikutöö meetodil juhtumikorraldust lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamiseks (Tamm, Espenberg 2016).

Joonis 3. MARACi juhtumikorralduse etapid (Raudsepp, 2017).

MARACi koostmudeli eesmärk on tuvastada ja vähendada pere- ja lähisuhtevägivallaga kaasnevaid riske ja tagajärgi. MARAC annab probleemide lahendamiseks selge ja pragmaatilise tegevusraamistiku (Joonis 3.) rollide ja vastutusega (Raudsepp, 2017). MARAC-mudelit rakendatakse järgmiste eesmärkide saavutamiseks (Tamm, Espenberg 2016):

- inimeste leidmine, kellel on suur oht langeda lähisuhtevägivalla ohvriks;
- lähisuhtevägivalla ohvrite turvalisuse tagamine ja vägivalla kordumise võimaluse vähendamine;
- informatsiooni vahetamine, et paremini jagada vastutust erinevate osapoolte (politsei, kohalikud omavalitsused, naiste tugikeskused, ohvriabi, haridus- ja tervishoiusektori asutused jt) vahel ning koostöös kindlustada ohvrite ja nende laste kaitse, tervis ja heaolu;

- kurjategijate ohtlikkuse hindamine nii konkreetse(te)le isiku(te)le, kui ka ühiskonnale üldisemalt;
- ühise tegevusplaani koostamine, mis pakuks professionaalset tuge neile, kellel on suur tõenäosus sattuda lähisuhtevägivalla ohvriks;
- vägivallaga kaasnevate kulude vähendamine;
- ebavajaliku tööhulga vähendamine ja pere- ning lähisuhtevägivallaga seotud juhtumitega tegelevate spetsialistide toetamine.

MARAC raames luuakse spetsialistide jaoks foorum ideede vahetamiseks ja koostööks erinevate teenusepakkujate vahel, et suurendada riskiperede hakkamasaamist ja ennetada laste suhtevägivalla ohvriks sattumist (Cordis Bright Consulting, 2011).

Võrgustikuprogrammide MAPPA ja MARAC võimalused ja piiratus

MARACi ja MAPPA koostöömudelid erinevad oma sihtgrupi ja eesmärgi poolest, ehk MARAC keskendub eelkõige ohvri(te)kesksele lähenemisele ning MAPPA vägivalla eest süüdi mõistetutele. Mõlemad täiendavad üksteist (Scuffins, Lolotte, 2016). Kuna mõlema programmi osapooled on valdavalt samad, siis asjakohase infovahetusega saab MAPPA mudeli ning kriminaalkorras süüdimõistetud hoolealuse riskitegurid koheselt tuvastada. MARACi juhtumi võrgustiku raames saab süüdimõistetu riskiteguritest lähtuvalt üles ehitada vägivallaohvri(-te) kaitsetaktika, mida tehakse ka siis, kui kannatanu ei ole teatud põhjustel kas valmis või ei ole võimeline koostööks MAPPA hoolealusega (Scuffins, Lolotte, 2016). Kriminaalhoolduse edastatud informatsiooni põhjal on võimalik üles ehitada MARACi kaitsealuse rehabilitatsiooni.

Mõlemad lähenemised on valdavalt üles ehitatud protsessidele *post factum* reageerimisele, kuna MARACi raamistiku koosolekud toimuvad kord kolme-nelja nädala jooksul (Raudsepp, 2017) ning MAPPA koosolekud kord kahe-kolme kuu jooksul (Scuffins, Lolotte2016). Kairit Kähriku magistritöö (2017) raames teostatud uuringus ilmnes asjaolu, et kriminaalhooldusametnikud vajavad efektiivseks järelevalveks ja rehabilitatsiooniks lisainstrumente (laekuva teabe õigsuse kontrollimiseks) ning erinevate MAPPAs võrgustiku osapoolte abi, kuna ainult käitumise allutamine ei taga tegevuste tõhusat mõju. On raske ja kohati võimatu kontrollida hoolealuse ütlusi kohtumiseväliste toimetuste kohta. Elektrooniline järelevalveseadet tagab küll asukoha määramise, kuid ei anna infot tegevuse iseloomu kohta,

kuigi seadus ei sea otseseid piiranguid detailsema informatsiooni hankimiseks allutamistegevuses.

Samale järeldusele jõudis ka oma magistritöö kvalitatiivse uuringu raames Gina Alver (2017), kes uuris lähisuhtevägivalla ennetamise, tõkestamise ning ohvriabi võimalusi Eestis ning eraldi kõrge pere- ja lähisuhtevägivalla tasemega Põlva maakonnas. Uuringu lõppsoovitused olid seotud teavitamise ning parema pere- ja lähisuhtevägivalla ära tundmise ja tuvastamisega. Ohvritest respondendid väitsid ka, et liiga karm karistus tekitab suuremat vägivalda (Alver, 2017).

6. Tehnoloogia arengusuunad ja sellel põhinevad võimalused

Tehnoloogia areng tänapäeval on jõudmas arengufaasi, kus inimloomet ja loovust jagatakse tehisintelligentsete lahenduste (masinõpe) abil inimeste, taristusüsteemide ja nn tugiseadmete (*scaffolding requisites*) vahel.

Seni laialt levinud veebilahendustele (mis ei kao veel niipea) eelistatakse järjest enam reaallaja seireanduritega varustatud mobiilseid nutiseadmeid (nutitelefonid, -kellad, -prillid, -sõrmused, -kiipimplantaadid, -implantaatandurid jne.), suurandmete (*Big Data*) põhise informatsiooni kiiret edastamist (Schroeder, 2014; Desouza & Smith, 2014), kogumist ja koondamist ning pilveteenuseid võimaldavaid lahendusi rääkimata nn asjade internetist (*internet of things*, edasi IoT), mis on lähitulevikus andmestiku vahetuse poolest suurusjärguliselt mahukam, kui tava internet.. Juba praegu arvestatakse Hiinas arvestatakse 2019. aasta keskpaigaks IoT mahuks 62% kogu andmeliiklusest.

Suurandmed (Bruno Latour, Toimijavõrgustiku Teooria lähemine) on digiajastul inimtegevuse ajaloo produkt (Desouza & Smith, 2014), kuid lähtuvalt andmemahust ja spetsiifiliste andmete mitmekesisusest on spetsiaalsete analüüsimeetodite põhjal võimalik määrata olulisi, (nt häirivaid või kasulikke) andmemustreid, mis aitavad vaadeldavaid protsesse mõista ning vajadusel leida lahendeid nende korrigeerimiseks.

Inimestevahelised suhete, töö-, äri-, transpordi- ja liikumise mudelid on pöördumatult muutumas horisontaalseks laiaulatuslikuks jagamiseks ja vabaks kooperatsiooniks (Mishna, Bogo, Root, jt., 2012). Me elame protsessides, kus riigi põhifunktsiooniks jääb juba lähiaastatel efektiivse ja turvalise taristu ning selle pideva optimeerimise tagamine (John Hagel, 2018).

Tuginedes Toimijavõrgustiku teooriale (TvT) teooriale saame välja tuua protsesside muutusi ühiskonnas. Näiteks on muutumas pereinstitutsiooni funktsionaalsuse ja eesmärkide mudelhinnangud, mille puhul saame lähtuda juba mitte ainult soopõhisuse (bioloogilise liigi erinevate otseste soorollide täideviimise mõttes) ja soovõrdõiguslikkuse (mille mõte on transformeerumas-kadumas) seisukohtadest, vaid eelkõige heaolu ja ressursside jätkusuutliku arengu ning inim- ja sotsiaalse kapitali efektiivne kujundamise tagamisest (Kooseluseadus 2014). Sellise mudeli perekonna seireandmestiku mustrid ja lähtekategooriad (saavutatud sotsiaalsed eneseteostuse väljundid) on hoopiski midagi muud, kui me hetkel olemasolevate teadmiste ja lähtekategooriate põhjal prognoosida võime Tehnoloogia ei tee vahet, millise soo esindaja heaks ta toimib, tehnoloogia universaalsus sihtgrupi tervikuna nägemises on sookohane võrdõiguslikus. Uute peremudelite häirivatesse mustritesse sekkumise meetodi valimine suhete süsteemirikke (probleemide) lahendamiseks on väljakutseks ka kogenud sotsiaaltöötajale ja kliinilise sekkumise kompetentsi kandjatele.

Võib väita, et isegi algajatest uute tehnoloogiate kasutajad mõjutavad oluliselt sotsiaalse toimimise konteksti ning sotsiaaltöö teoorias ja metodoloogias mängib sellise kompetentsi kandja iga arengulainega (Moore 1965) järjest tähtsamat võimendavat rolli tehnoloogiate leviku ja kompetentsi tõstmise plaanis (Rogers 2003). e kehtib mitte ainult püstitatud eesmärkide saavutamisel, vaid aitab kaasa kogu ühiskonna sotsiaalse heaolu arengule ja säästvale toimimisele ressursipuuduses.

Vaatamata piiramatule võimaluste valikule ei taga tehnoloogia kohest sotsiaalset õiglust ja võrdsust kõigile korraga. Vajadus klassikalise sotsiaaltöö säilib ka tehnoloogia arenedes ning „inimlik“ (eetika) jääb kõigi sekkumiste oluliseks osaks ükskõik kui võimas ja nutikas aplikatsioon ka ei oleks (Getz, 2012). Selles kontekstis on sotsiaaltöö üheks kohustuseks intelligentse tehnoloogia võimaluste rakendamisel vältida ülekohtu taastootmist ja olemasoleva ebavõrdsuse võimendamist (Goldkind & Wolf, 2015).

Tehnoloogiast tulenevate meetodite kaasamisega sotsiaaltöö protsessi on võimalik leida tekkivatele kriisiolukordadele jätkusuutlike ja edasiviivaid praktilisi lahendusi, kuid tuleb meele pidada, et ka võimekas innovatiivne lähenemine pole erinevate lahkkelide osapoolte koostöösoovita imeravim.

7. IKT põhiste lahenduste võimalused: tarkvaraaplikatsioonide integreerimine sotsiaaltöö-alastesse sekkumistesse

Ameerika Ühendriikide sotsiaaltöö suureks väljakutseks (*US Social Work Academy, Grand Challenges of Social Work*) on tehnoloogia viimaste saavutuste rakendamine sotsiaalse arengu „vedajana“ (Koper, 2014).

Klassikaline sotsiaaltöö on täiendavate meetodite (Barak, Grohol, 2011) ja tehnoloogiate aktsepteerimisel ning integreerimisel (Coulton, Goerge, Putnam-Hornstein, de Haan, 2015) töömeetoditesse pigem äraootav, mis ei pruugi valdkonna kiirele arengule kaasa aidata (Zorn, Flanagan, Shoham, 2011). Tehnoloogia kiire arengu ajastul on üllatav, et Austraalia ja Uus-Meremaa ülikoolides 2015. aastal tõsimeeli uuriti ja vaieldi, kas pere- ja lähisuhte vägivalla juhtumite puhul intervjuu kirjalike tunnistuste kõrvale on mõttekas täiendava meetodina kasutada ülekuulamisruumis videokaamera põhise salvestamist (Westera, Nina, Powell, Martine 2015). Üldmainitud akadeemilised vaidlused on märk tehnoloogia olulisuse vähesest mõistmisest. Mobiilsete nutiseadmete platvormtarkvarale integreeritakse tänapäeval märkimisväärselt keerulisemaid tarkvaraaplikatsioone laia võimaluste kasutajaliidestega, kui pelgalt kaamera videosalvestus. Selle hea näide on YOLO vabatarkvara lähtekood, mis võimaldab integreerimisel mobiiltelefonirakendusena reaajas täpselt tuvastada ning defineerida erinevaid visuaalseid objekte (Redmon, 2018), sh edasiarendustena meditsiinis tuvastada vähirakkude grupe (Kuan, Ravaut, Manek, 2017), 97% tuvastamistäpsusega (Al-Masni, AL-Antari, Park, 2018).

Ka olemasolevate ning laialt levinud veebikesksete ning arvutite ja mobiilsete nutiseadmete põhiste tarkvaraliste lahenduste (Skype, Facebook jt) otstarbekas kasutamine igapäevases sotsiaaltöös annab täiendavaid võimalusi lähisuhtevägivalla vähendamiseks, nt

- lühendab reageerimisaega (Koper, 2014) toimuvale pere- või lähisuhte vägivallale;
- võimaldab *ad hoc* seiret, kogudes ja analüüsides empiirilisi andmeid ning tuvastades ja hoiatades võimalikest negatiivsetest arengutest.

Siinkohal on oluline märkida tehnoloogia põhiarengusuunana just mobiilseid reaajas toimivaid lahendusi, mis võimaldavad tagada vahetu ning operatiivse kommunikatsiooni.

Kadri Soo (2015) poolt läbi viidud uuringus „Naiste tugikeskuste klientide arvamused saadud abist“, intervjuude käigus avaldati soov „paigaldada varjupaika turvanupp, millele vajutades saaks politsei ja turvakodutöötajad kohe hädaohust teada“.

Eelnevast lähtuvalt võib rõhutada vajadust mobiilsete turvalisust ja automaatseiret pakkuvate tarkvaralahenduste järele.

Sotsiaaltöö ja kriminaalhoolduse sekkumiste meetodite osas võib välja tuua kolm põhilist aspekti:

- õigusaktide regulatsiooni- ja heidutusmeetodina;
- teavituskampaaniad ennetusmeetodina;
- esimese kahe mittetoimimisel võimalikult kiirel reageerimisel põhinev sekkumine.

Ülalmainitud aspektide analüüsile tuginedes jõudsin kahele järeldusele:

- eksisteerib vajadus turvalisust pakkuvate mobiilsete tarkvaraaplikatsioonide järele.
- ülalmainitud vägivalda kirjeldavad teooriad jätavad tänapäeva tarkvaraaplikatsioonide rakendamise teoreetilise aluse piiritlemata.

Seega, tarkvaraaplikatsioonide teoreetilise aluse seadmiseks sobiks Toimijavõrgustiku teooria (Latour 2005) ja seda täiendav tehnoloogia aktsepteerimise mudeli (Davis 1989) printsiibid. Töö varasemates osades esitatud olukorra kirjeldustest lähtuvalt võib väita, et:

- seadustest tulenevad regulatsioonid on jõudmas mõistliku rakendamise piirdeni, mille ületamine võib osutada destabiliseerivaks. TvT kohaselt on seaduste ja regulatsioonide rakendusvood ühemõttelised, neid on võimalik eristada ning algoritmi põhisesse plokkskeemidesse struktureerida;
- vägivallavastased teavituskampaaniad on TvT kohaselt infovool põhineva analüüsi alusel üldjoontes tõhusad, kuid töötavad tsükliliselt ehk ainult korraldatavate kampaaniate käigus. TvT võimaliku automaatseire tuvastaks pidevamalt muutusi, mis on seotud MAPPA ja MARAC programmides osalejate käitumismustritega, mõõtmaks kampaaniate efektiivsust;
- *post factum* reageerimise operatiivsemaks muutmine saab selleks vajalike ressursside kogusest lähtuvalt eelkõige põhineda tehnoloogiliste lahendustel.

Seega võib TvT lähtuvalt luua mobiilse nutiseadme avatud seireaplikatsioonide lähtekoodi tööraamistikule, näiteks nagu Massachusetts Institute of Technology (MIT) välja kasvanud teadlaste loodud 'Funf' (Aharony, 2012; Funf 2019), spetsialiseeritud tarkvaraaplikatsiooni, mis seirab ja sekkub hoiatavalt erandolukorras. Sellealane näidisidee aplikatsioon „Aitab!“ on esitatud käesoleva töö lõpuosas.

EL sotsiaalse innovatsiooni rakendamise toetuspõhimõtete alusel on mõistlik leida ja täiel määral kasutada kõikvõimalikke innovatiivseid alternatiive, parendamaks sihtvaldkonna poolt pakutavaid võrgustiku sotsiaalkaitseteenuseid (JRC Strategy 2014).

Ülalmainitud eesmärkide saavutamise IKT lahenduste arendamisel sotsiaaltöö instrumendiks on ainult inimfaktoril põhinevate lahendustega võrreldes vähem ressursinõudvam (vähendab kulusid), täpsem, erapooletum (inimfaktori vältimine automaatseires) ja kiirem (automatiseeritud seire-, analüüsi- ja teavitusprotsessid) viis tulemuste võimalikuks fikseerimiseks, lisaks pikemas (refleksiooni) perspektiivis ka preventiivne.

Tuleb leida sobivad tehnoloogilised rakendused tagamaks senisest tõhusam vägivallaga seotud rikkumiste tuvastamine ning teostada seiret ja järelevalvet aset leidnud juhtumites, samuti analüüsida võimalike asjakohasemate sekkumiste valikut. Üldjärelevalve ja haldussüsteemi kulu ning kliendi vastavasse programmi lülitamine peaks jääma teenuse tellija ja KOV kanda. Rakendus peab käesoleva töö autori arvamuse kohaselt olema kättesaadav nii kommertsiaalse (tugi- ja hoolekandesüsteemi kokku kutsutud võrgustiku teenusena sh ühilduvus MARACi ja MAPPAGA), kui ka vabavarana piiratud funktsioonidega tavakasutajale testimiseks, võimaldamaks õigeaegselt tuvastada lähi- ja peresuhtevägivallaga seotud juhtumid ning lahendada võrgustiku kokkukutsumisega seotud probleeme.

Vabavarana toimiv reflektiivne andmeseire ja analüüs (küsimustik, kindla aja jooksul kogutud andmevoo mustrite analüüs ja tõlgendamine, võimalikud soovitusel abi- ja toeotsinguid) aitaks aplikatsiooni kasutajal vägivallaga seotud probleemide mustreid ära tunda ning vajadusel pöörduda abi ja toe saamiseks spetsialistide poole.

Tehnoloogia ning tarkvara kasutamise kaudu saab ära hoida võimalikke ränki vägivallast tulenevaid tagajärgi ning parandada inimeste elukvaliteeti, sotsiaalset toimimist ja suhteid, samuti kodanikuühiskonna edasijõudmist.

Nii eelpoolmainitud Gina Alveri (2017), kui ka Kairit Kähriku (2017) magistr tööde empiirilisele materjalile tuginedes võib väita, et traditsioonilise õiguspõhise lähenemise puhul lähisuhte vägivalla ennetamiseks ja tõkestamiseks saab kas karmistada karistusseadustikku, laiendada ning diferentseerida vägivalla mõisteid (nt. söimamine, töölemineku takistamine,

isoleerimine) ning asjakohaseid regulatsioone (sh kriminaliseerimine). Täiendavalt võiks õiguslike meetmete osas välja tuua vajaduse tarkvaraarendustel põhinevate lähenemiste legaalse aluse fikseerimiseks.

Mõlema koostööraamistiku (MARAC ja MAPPA) mudeli edukust taganud võrgustikupõhise lähenemise ja olulise informatsiooni vahetusprintsipi saab infotehnoloogia ning reaalaja automaatseire tarkvaraga veelgi võimendada. MARACi ning MAPPA kuluefektiivsust saab samuti tehnoloogia abiga tõsta, kuna seire ja vaadeldavate tõenduse kogumine toimuks automaatseire protsesside põhjal. Automaatseire ning tõlgendatud suurandmete kasutamine võimaldaks vähendada kompetentsikandja ajakulu, mille isegi väikest vabanevat osa on võimalik ära otstarbekamalt ära kasutada.

8. Toimijavõrgustiku teooria kui tehnoloogial põhinevate lähisuhtevägivalla vähendamise lahenduste alus

Tehnoloogiapõhiste lähisuhtevägivalla vähendamist soodustavate lahenduste aluseks sobib interdistsiplinaarne pakkuval toimijavõrgustiku teooria (*Actor-Network Theory*, ka edaspidi tekstis TvT) (Latour, 2005) koos seda täiendava tehnoloogia aktsepteerimise mudeliga (TAM) (Davis, 1989). TvT põhimõtteks on, et kõik meid ümbritsev on sotsiaalne ning omavahel seoste kaudu tervikusse seotud (Latour, 2005). Infotehnoloogia võrgustikud on üles ehitatud TvT paradigmat põhiselt (saab kasutada algoritm plokk-skeeme ja objektorienteeritust).

TvTga seoses on oluline välja tuua järgnevad printsiibid (Latour, 2005):

- Tehnoloogiat ei saa juba pikka aega vaadelda võrgustuva ühiskonna sotsiaalsetest väljakutsetest eraldi.
- Duaalsusega mitteleppimine ehk subjekt-objekt, materiaalne-sümboolne, virtuaalne-reaalne jne võimalusi on tunduvalt rohkem.
- Sümboolne ja materiaalne ei ole vastanduvad, vaid vastamisi sekkuvad markeerimaks andmete liikumist ning seotust.
- Oluline on tuvastada suhet objekti/subjekti ja selle diskursiivsete elementide vahel (infotehnoloogia kodeerimiskeeled on objektorienteeritud ning muutujad on klassifitseeritavad ja kirjeldatavad orienteeritud seostega).

Sotsiaalne ilming ei saa eksisteerida ega toimida iseseisvalt, seega ei saa seletada ühte või teist sotsiaalset fenomeni ilma diskursiivsete seosteta. Ainus, mis loeb, on „voolav empiirika“ (*to float on data*, Latour 2005: 24), mis kirjeldab reaalselt ehk fikseeritavalt toimuvat, millele järgselt kontseptuaalselt on võimalik ühel või teisel moel üles ehitada sotsiaalse fenomeni ilmingute eesmärgipõhist metodoloogiat (käesoleva töö eesmärgikohaselt sekkumisinstrumenti).

Ülalpoolmainitu põhjal on tuletatud kolm põhimõttelist TvT järeldust, millel minu arvates tulevikus välja töötatavad sotsiaalvaldkonna tehnoloogilised lahendused põhineda võiksid:

- 1) **Slowciology** (*Slow + Sociology - Aeglane Sotsioloogia*, Latour 2005: 101) kui refleksiivne lähenemine (tagasiside protsess, eneseanalüüs):
 - a) „lahtilaskmine“ sotsioloogi poolsest seletamisest
 - b) mõista sisuliselt, mis on grupp ja mis mitte
 - c) registreerida võtmeerinevus (idiosünkraasia) ka kõige väiksema rolli toimijaga

- d) registreerida (kodeerida) kogu objektide kogum, mis osaleb interaktsioonis
- e) fokuseerida tähelepanu oma kahtlustele, ja probleemide muutuvale tulemile fikseerimiseks
- f) toimijate diskursiivne jälgimine (kõigis suundades järgnemine)

2) **Üldistamiste vältimine** (Latour 2005):

- a) Kui kogu süsteem on segamini aetud, siis ei ole mõtet seda osadeks võtta, jälgida tuleb seoseid
- b) Distsipliin ilma süsteemse replikatsioonita ei ole toimiv (analoogia korrektsioonikäitumisele allutamise nõue kriminaalhoolduses MAPPA, MARAC) või on ebaefektiivne
- c) Intensiivne jälgimine toob ka väikese objektide hulga korral rohkem avastusi, kui suurema valimi jälgimine
- d) Raskesti tuvastatavad narratiiviseosed on olulisemad kui tugevad ja sisurikkamad
- e) Olulisem on seoste loo edasiandmine ja seoste „lahti rullimine“, mitte metakeeleline kirjeldamine, mis varjab andmestikku.

3) **Mobiilne etnograafia** (seiretehnika on laialt kasutuses nii loomuliku käitumise fikseerimisel kui ka äri- ning turundusvaldkonnas):

- a) Järgnemine toimijale kaasa ja lõpuni
- b) Seosed on olulisemad, kui asukoht
- c) Etnograafilist päringut võib ja saab oma huvides kasulikult avardada keskendudes suhete andmevoole ja seostele (Hine, 2015).

Ülalpool tutvustatud klassikalised lähisuhtevägivallale lahendusi otsivad lähenemised püüavad enamjaolt lahendada vägivallaprobleeme oma valdkonna piires, tehes seda sageli suhteliselt suure hilinemisega. Oluline on leida vägivallale tehnoloogilal põhinevad vastumeetmed, mis viiksid ühelt poolt üldisemate ning teisalt operatiivsemate (reaalajas).

Duluth mudeli lähenemise raamistik lubab plokk-skeemi meetodil üles ehitada käitumiskognitiivseid teraapiapraktikaid ja lühiteste olukordade muutuse tuvastamiseks, mis muuhulgas võimaldab juhtida vägivallapuhanguid (Kastepõld-Tõrs, 2014). Käitumiskognitiivsete teooriate põhjal on loodud hulk erinevaid agressiivsuse asendamise treeninguid, mida on edukalt kasutatud tänapäeva Eesti kriminaalhoolduses (Kriminaalpoliitika, 2019). Eelnevast lähtuvalt katsetasin Duluth programmi loodud võimu ja kontrolli ratta plokk-skeemi struktureerimist, mis võimaldanuks skeemi kasutamist tehnoloogia-põhiste lahenduste väljatöötamisel. Koostatud plokk-skeem aitas küll tuvastada baas-stsenaariume, kuid üldisemat

algoritmidel põhinevat plokk-skeemi mul paraku koostada ei õnnestunud. Seega jääb minu jaoks tehnoloogiapõhiste lahenduste välja töötamise ainsaks arvestatavaks alternatiiviks toimijavõrgustiku põhine lähenemine. Eelnevalt esitatud TvT paradigmade ülevaade viitab andmevoole, andmevahetusele, seoste olulisusele, millel saaksid põhineda katsed tuvastada ja „püüda“ võimalikke vägivallaprotsesse tarkvaraaplikatsioonide abil reaalajas.

Esimene arvestatav interdistsiplinaarne uuring toimijavõrgustiku teooria (TvT) mõjudest majandusarvutuste ja raamatupidamislikule valdkonnale näitas läbi andmete, et majandusliku sisendi korrigeerimise või vahetusega, kaasneb majandusliku reageerimise mõõdetav kumulatiivne tagasiside. Objekti-subjekti interaktsioonide eriolemust ühtseks „lamendades“ (*flattering*) (Justesen, Mouritsen 2011) laieneb mõõdetavalt ka majandusliku akumulatsiooni kogumise pindala, mis võimaldab uute toodete-teenuste-mudelite kiiremat esile kerkimist (Lowe 2004). Seega võib öelda, et igal TvT elemendil ja seosel on majanduslik mõõde ning arvestuslik väärtus, mis võimaldab hinnata ka sisend-väljund printsiibil toimivate fenomenide majanduslikku väärtust ja selle agregeeritud osade või ka fenomeni enda protsesside ja väljundite kumulatiivset mõju.

Eelnevast lähtuvalt võiks TvT põhine lähenemine olla igati rakendatav ka selliste sotsiaalsete protsesside nagu lähisuhtevägivald reaalajas mõõtmise ja sellel mõõtmisel põhinevate regulatsioonide juures.

9. Eesti sotsiaalsüsteemis kasutusel olev häirenuputeenus (Meditech näide).

Erivajadustega eakatele ja iseseisvalt mitte toimetulevatele hetkel ainsana füüsilist häirenuputeenust pakub MEDITECH ESTONIA, edaspidi ME (*Rootsi-Taani kogemuse põhjal*). Lahendus käivitub, kui klient üksinda olles vajab viivitamatut abi ning vajutades kaasaskantavale häirenupuseadmele saab operatiivse abi. Reageerimine ja taristu haldamine on ME teenust kasutatakse kõige rohkem Tallinnas ca 300 inimesele, mille maksumust katab linn. Väike osa on ka Tartus. Häirenuputeenust pakutakse tasulisena ning miinimumteenus koos riistvararendiga on ca 60,00€ kuus käibemaksuta. Laiem hädaabispektriteenus on finantsmõttes mahukam.

ME (2018) avaldas, et viimase kaheksa aasta jooksul on abi koju saadetud 660 korral ning teadaolevalt 33 juhtumi puhul hoolealuste elu on päästetud. Täpsem empiiriline andmestik piirkonniti pole kättesaadav, kuigi tõdetakse institutsionaalsest hoolekandeprintsiibist lahti ütlemise vajalikkust nn isikukesksema lähenemise ja -koduteenuse kasuks (Kõre 2018). Häirenuputeenuse vajadus suureneb, kuid eraldi riistvara soetamine ja hoolduskulude tasu lisaväljaminekuna hoiab kasutajaid siiski eemal, mida tõestab madal kasutusarv ning artikli teksti kvalitatiivse kiiranalüüsi tulemusest johtuv madal kasutusulatus.

Pere- ja lähisuhtevägivallaga seotud häirenuputeenuste riistvara ja tarkvarapakkujaid (peale PPA määratud kriminaalhoolduse korras (*ka lähenemiskeelu puhul*) kasutatavaid elektroonilisi jälgimisseadmeid) pakkujaid minu teada Eestis pole.

10. Maailma pere- ja lähisuhte vägivaldavastased mobiilsete nutiseadmete aplikatsioonid.

Katseid integreerida tarkvaraaplikatsioone sotsiaalvaldkonnas esinevate probleemide lahendamiseks on väga palju ning nende pealiskaudnegi hoomamine võtab tõsise uuringumahu. Pere- ja lähisuhte vägivald on ülemaailmne probleem ning selle tekkepõhjused teistes riikides on kohati väga erinevad, sest sõltuvad eelkõige ajaloopärandist, inimese rollist kogukonnas (politseiametnik, missioonisõjaväelased jne). Seirates internetiavarusi leidsin end mõttest, et mobiilsete nutiseadmete nn sotsiaalsed tarkvaraaplikatsioonid on tõhusad kas vaeses riikides (vajaka riigitaristu tingimustes madalsageduse andmeside on eluliselt tähtis instrument), kus sotsiaalkaitsetaristu on tuvastatav vaid ÜRO programmide kaudu, või siis kõrgel majandusliku arengu järjel olevates piirkondades nagu need on Põhja-Ameerika ning Jaapan, Lähis-Ida, Kagu-Aasia metropolid ja Euroopas, kus sotsiaalsed tarkvaraaplikatsioonid integreeritakse algelistesse sotsiaalkaitse, või rehabilitatsiooni käepikendusena.

On teada, et ohtlikest elukutsetest nagu politseiametnikud, tuletõrjujad, kuumade piirkondade missioonisõjaväelased ja eriuksuslasete kohusetäitmise iseloomust tingitud stress (*mainitud vägivalda situatsiooniteooria kohaselt*) võib võimendada pere- ja lähisuhte vägivaldaks. Huvitav lähenemine on väljatöötatud Ameerika Ühendriikides, kus missioonisõjaväelaste posttraumaatilist stressi tuvastatakse seireküsimustiku abil ning edaspidi jälgitakse mobiilse tarkvaraaplikatsiooni integreeritud käitumis-kognitiivsete teraapiate väljatöötatud küsimustikega isiku soovivate psühholoogiliste protsesside ilminguid tundmaks ära negatiivseid eskaleerumisi, hoidmaks ära depressiooni, isolatsiooni ja alkoholismi vajumist, pere- ja lähisuhtevägivalda, laste suhtes kasutatavat vägivalda.

Üks nendest huvitavatest näidetest on ametlik Ameerika Ühendriikide Mereväe arendatud mobiilne tarkvaraaplikatsioonide kogum APP LOCKER, mille üks osa on The Navy's Domestic Violence Prevention 2018' tarkvaraaplikatsioon, mis on mõeldud pere- ja lähisuhtevägivalda äratundmiseks ning leevendamiseks. Antid aplikatsiooni teoreetiline baas on ülesehitatud Duluth programmi võimu ja kontrolli ratta toimimise põhimõtetele. Tarkvaraaplikatsioon sisaldab kiirteste tuvastamiseks depressiooni, ärrituvust (taset), struktureeritud teoreetilist materjali (sh Duluth vägivaldase kontrolli rattaid), abisaamise võimalusi ning soovitusi. Ametlikult veebilehelt on lugeda ainult positiivset tagasisidet, kuid empiirilisi, või muid andmeid pole veel avaldatud.

Euroopas enim huvipakkuv Ühendkuningriigis väljatöötatud HESTIA poolt ja VODAFONE FOUNDATION finantseeritud hädaabiprojekt BrightSky (2018). Aplikatsioon on ellu kutsutud pere- ja lähisuhte vägivallavastase ja ennetamise programmi raames. Meediaväljaanded on antud lähenemist kiitnud. Sama Vodafone Foundation projekti raames on loodud pere- ja lähisuhte vägivallale lisaks veel ka töökohal toimuva vägivalla mobiilse nutiseadme tarkvaraaplikatsioon TecSOS (Pillinger 2019). Hädaabiprojekt katab Ühendkuningriigis on integreeritud politseiandmebaasiga 90% (Vodafone veebileht), seega võimalku nupu hädaabikutsungi puhul oskab kohaliku politsei häirekeskuse töötaja hinnata laekuvad hädaabikutsungit olemasoleva informatsiooni põhjal (*identified profile case history*) ning operatiivsemalt saata politseipatrulli hädaabisignaali saadetud GPS koordinaatide põhjal pere-, või lähisuhtevägivalla asukohta. Vodafone veebilehel on avaldatud informatsioon, et tarkvaraaplikatsiooni TecSOS kaudu häirele Ühendkuningriigi politsei reageerimisaeg lüheneb 11%. Antud aplikatsioon on ellu kutsutud 2019. a. märtsis, kuid avaldatud üldsõnaliste hinnangute põhjal ja reklaammaterjalid kinnitavad sellist metodoloogiat efektiivseks sekkumise instrumendiks ja perspektiivseks lahenduseks.

Mõlemad lähenemised on ülesehitatud tundmaks ära vägivalla esinemist ning suunamisel valdkonda seletavate õppematerjalide juurde, või kvalifitseeritud spetsialistide juurde. Samuti on kasutatud hädaabinupufunktsioon. Vodafone Foundation poolt rikkaliku finantseeringute toega elluviimise puhul on kasutatud edasiarendusena ka kohalikku politseitaristust, mis on näidanud lähenemiste efektiivsust.

Tuginedes Eesti rahvusvahelistele reitingutele IKT ning eriti e-riigi valdkonnas, käesoleva teoreetilisele baasile võib väita, et Eesti IKT taristu ja õiguslik alus on suutelised Vodafone Foundation pakutud aplikatsiooniga võrreldes enamaks just tänu x-tee platvormi ja IKT kvalifikatsiooni olemasolule.

11. Tehnoloogia arengusuunad ja võimalused (läbi TvT lähemise vaatevinkli).

Tehnoloogia areng tänapäeval on juba jõudmas arengufaasi, kus inimloomet ja loovust jagatakse tehisintelligentsete lahenduste (*masinõpe*) abil inimeste, taristusüsteemide ja nn tugiseadmete (*scaffolding requisites*) vahel. Enamgi – tehnoloogiate kiire areng laiendab loomevõimalusi kujutlusvõimest veelgi kaugemale, seega juba võimsamad ning keerulised veebikesksed lahendused kanduvad otsuste raskuspunktides mobiilsetesse (*instant technology solutions*) nutiseadmetesse (*telefoniputka (Skype booth) ja mobiilse nutiseadme korrelatsioon*). Tänapäev on aina kiiremini liikumas tehisintelligentsete lahenduste poole (*erineva taseme tehisintellekti moodulite kasutamine*), seega seni laialt levinud veebilahendustele (*mis ei kao veel niipea*) eelistatakse enam reaalaja anduritega varustatud mobiilseid nutiseadmeid (nutitelefon, -kellad, -prillid, -sõrmused, -kiipimplantaadid, -implantaatandurid jne), suurandmete (*Big Data*), informatsiooni kiiret edastamist (Schroeder, 2014; Desouza & Smith, 2014), kogumist, koondamist ning pilveteenuseid võimaldavaid lahendusi (*instant dynamic interaction*), rääkimata nn asjade internetist, mis on lähitulevikus andmestiku vahetuse poolest eksponentselt mahukam, kui see internet, mida me internetina teame (Hiinas arvatakse 2019. aasta keskpaigaks IoT difusioonimahuks 62% kogu andmeliiklusest).

Suurandmed (TvT lähemine) on digiajastul inimtegevuse vältimatu kõrvalprodukt (*digital footprint*), kuid läbi andmemahu ja spetsiifiliste andmete mitmekesise ringluse on vastava sotsiaalse analüüsi põhjal võimalik määrata olulisi, häirivaid ja kasulikke andmemustreid (*sh kalduvusi ja soodumusi*), mis aitavad fookuses olevaid protsesse mõista ning vajadusel leida lahend süsteemi abistavaks korrigeerimiseks.

Inimestevahelised suhete, töö-, äri-, transpordi-, liikumise mudelid on pöördumatult muutumas horisontaalseks laiaulatuslikuks jagamiseks ja vabaks kooperasiioniks (Mishna, Bogo, Root, Sawyer, & Khoury-Kassabri, 2012). Me elame nende protsessides, kus riigi põhifunktsiooniks juba lähiaastatel jääb efektiivse ja turvalise taristu ning selle pideva keskkonna optimeerimise tagamine (Hagel, 2018).

Tuginedes TvT teooriale saame eristada erinevate protsesside muutust ühiskonnas. Näiteks muutumas on pereinstitutsiooni funktsionaalsuse ja eesmärkide mudelhinnangud, mille puhul saame kategooriates lähtuda juba mitte ainult soopõhisuse (a priori *bioloogilise liigi erinevate otseste soorollide täideviimise mõttes*) ja soovõrdõiguslikkuse (*mille mõte on transformeerumas-kadumas*) seisukohtadest, vaid eelkõige heaolu, varade (*ressursside*) jätkusuutliku ning (*inim- ja sotsiaalse kapitali efektiivne kujundamine*) viljaka arengu kooperasiiooni tagamise institutsioonist (Kooseluseadus, 2014). Seega sellise mudeli

perekonna seireandmestiku mustrid ja lähtekategooriad (*saavutatud sotsiaalsed eneseteostuse väljundid*) on hoopiski midagi muud (TvT seire andmeanalüüsi võimalused), kui me hetkel olemasolevate teadmiste ja lähtekategooriate põhjal võime prognoosida, või isegi valgustusaja tõekspidamistele tuginedes deklareerivalt ette maname. Tehnoloogia ei tee vahet kelle ja millise soo esindaja heaks toimib – tehnoloogia universaalsus sihtgrupi tervikuna nägemises on sookohane võrdõiguslikus. Uutesse peremudelite andmestiku häirivatesse mustritesse sekkumise meetodi valimine suhete süsteemirikke lahendamiseks on hea väljakutse ka kogenud sotsiaaltöötajale ja kliinilise sekkumise kompetentsi kandjatele tervikult.

Võib väita, et isegi algajatest innovatiivsete tehnoloogiate kasutajate murdosa kujundab dramaatiliselt sotsiaalse toimimise konteksti ning sotsiaaltöö teoorias ja metodoloogias mängib selle kompetentsi kandja iga arengulainega (Moore, 1965) tähtsamat ja võimendavat rolli tehnoloogiate leviku ja oma kompetentsi osas (Rogers, 2003). See kehtib mitte ainult püstitatud eesmärkide saavutamisel, vaid aitab kaasa kogu ühiskonna sotsiaalse heaolu arengule, ressursipuuduses (*a priori permanentne puudus*) säästvate toimetamisele ja edasijõudmisele tervikuna (*ressursisäästmine ja efektiivsus*).

Ka väike muudatus süsteemis (nõustamisprotsessis) võib korrastada ja seada arendavasse tasakaalu.

Vaatamata piiramatule võimaluste valikule, ei taga tehnoloogia kohest sotsiaalset õiglust ja võrdsust kõigile korraga (*düstoopia ei realiseeru*). Vajadus sotsiaaltöö järgi jääb tehnoloogia kogu arengu vältel, ning 'inimlik' jääb oluliseks osaks sh kliinilistes sekkumismeetodites ükskõik kui võimas ja nutikas aplikatsioon ka ei oleks (Getz, 2012; 2014). Selles kontekstis on sotsiaaltöö kohustus intelligentse tehnoloogia võimaluste rakendamisel vältida ülekohtu taastootmist ja olemasoleva ebavõrdsuse võimendamist (Goldkind & Wolf, 2015).

Tehnoloogiast tulenevate implitsiitsete meetodite kaasamisega sotsiaaltöö protsessivoogu, on võimalik leida tekkivatele kriisiolukordadele (*kiirete muutustega hakkamasaamisele*) jätkusuutlike ja edasiviivaid praktilisi lahendusi, kuid peab meeles pidama, et ka võimekas innovatiivne lähenemine pole erinevate lahkkelide osapoolte *koostöösoovita* töötatud imeravim.

12. Sotsiaaltöö sekkumismeetodeid abistava instrumendi ideekavand: - tarkvaraaplikatsiooni „AITAB!“ kirjeldus

Töös eelnevalt välja toodust lähtuvalt olen koostanud tarkvaraaplikatsiooni „AITAB!“ ideekavandi, mis on mõeldud pere- ja lähisuhte vägivalla all kannatavate inimestele, kes on otsinud abi ning liitunud sotsiaalse kaitse võrgustike programmide ja teenustega (MAPPA, MARAC). Instrumendi kasutajateks oleksid ka sotsiaaltöötajad, kriminaalhooldusametnikud, hooldajad, volitatud esindajad, lastekaitseametnikud, valdkonna MTÜd, SAD, turvakodud, varjupaigad, veebipolitseinikud.

Kaasaegne mobiilse andmeside levik ja soodsad teenusepaketid võimaldavad ära kasutada elanike endil olevaid väiksema või suurema jõudlusega nutiseadmeid elementaarse hädaabinupu teenuse pakkumise eesmärgil. Inimesed ei ole kohati teadlikud oma nutiseadmete võimekusest (Adamsoo 2018). Mobiilsele nutiseadmele seireaplikatsiooni paigaldamise abil on võimalik teostada järelevalvet operatiivselt teavitada ja salvestada (*sh pilve*) või reaalajas üle kanda võimalikud lähisuhtevägivalla juhtumid ning neid perspektiivis ennetada.

Tarkvaraaplikatsioon töötab reaalaja andmesidevahetuse ning võrgustiku osapoolte viivitamatu teavituse ja pilveteenuse põhimõttel. Võimaliku ohu korral ning häireprotsessi käivitamisel salvestub vägivallajuhtumi vooandmestik:

- Ajatempel;
- GPS põhine asukoht;
- audiovisuaalne informatsioon.

Integreeritav tarkvara hõlmab endas järgmisi funktsioone::

- töötab pidevalt taustal (automaatseire protsessid);
- rakendust ei ole võimalik avada, kustutada ilma salasõnata ning selle hädaabi käivitamisüksikasjad on teada ainult rakenduse administreerimise õigusega kasutajatel (abiprogrammi haldajal või volitatud esindajal).

Rakendus käivitub järgmistel juhtudel:

- kõrge helitugevuse (mõõdetuna detsibellides) saavutamisel;
- keelevalikust olenevalt kindla sõna „AITAB!“ või koodlihtlausete „PALUN AITAB!“, „PALUN ÄRA TEE!“ (levinumad appikarjelaused) peale, mille käigus nutiseade edastab kogu teda ümbritsevast keskkonnast tuleneva audiovisuaalse informatsiooni automaatselt rakenduse andmepilve, millega tagatakse juhtumi tõendusmaterjali fikseerimine ja säilitamine;

Katseajal seireaplikatsiooni käivitamine andmevoo edastamiseks pilve, analüüsimiseks võrgustikutöös (MAPPA või MARAC) lähenemisemeetodite ja kompetentsi täpsema valiku jaoks.

Aplikatsioon edastab andmevoo ka sotsiaaltöötajale, hooldusametnikule või korrakaitsetöötajale, kes kolmanda osapoolena hindab operatiivselt toimuvat edasise tegevusvajaduse aspektist (vägivalla ärahoidmine, hilisem sekkumine, juhtumi fikseerimine).

Üks nutiseadme töörežiim võib olla ohu vallandumise korral korrata nutiseadme valjuhääldi kaudu viimase 7 sekundi häälheli kordust, mille kuulamine võib peatada vägivalda kasutajat; mina (heli-) peegelpilt mõjub kainevalt. Programm tuvastab ja teavitab aplikatsiooni kasutajat (võrgustikku) teistest võimalikest paigaldatud või hooldusprogrammis osalemise ajal nutiseadme omaniku poolt paigaldatavatest jälgivatest või „AITAB!“ tegevust pidurdavatest aplikatsioonidest nutiseadmes ning vajadusel peatab sellise tarkvara tegevuse.

On oluline, et vägivalla all kannataval inimesel on tarkvaraaplikatsiooniga „AITAB!“ varustatud nutiseade kogu aeg kaasas, vajadusel koheselt laetav (vastava akulaadija olemasolu) või vägivallajuhtumi ajal vahetus läheduses (nutitelefon, nutikell, nutikäevõru, auto *hands-free* süsteem, nutisõrmus, nutiprillid jne).

13. Kuidas edasisi IKT pakutava tarkvaraaplikatsioonide teket soodustada olemasolevad tugivõrgustik Euroopa Liidus?

Tänapäeval on arusaadud, et tehnoloogia arendamine on osa sotsiaalsest innovatsioonist ning Euroopa Liidus on antud valdkonna prioriteetide kinnitamiseks ja põhjapanevate arengusuundade seadmiseks õigus Euroopa Komisjonile. Euroopa Komisjon on loonud hulganisti erinevaid tööraamistike, millega toetatakse teaduspõhist lähenemist, teadusuuringuid ja innovatsiooni. Neid raamistike töötab teaduspõhiselt välja Euroopa Komisjoni Ühendatud Teadusuuringute Keskus (*Joint Research Centre, edaspidi JSC*), sh ka IKT ja Sotsiaalse Arengu Innovatsiooni (*ICT-enabled Social Innovation*), mille eesmärkidega käesolev bakalaureusetöö on tarkvaraaplikatsiooni osas ühtiv nn Sotsiaalinvesteeringute Paketis oleva sotsiaalsidususe ja Sotsiaalarengu tagamiseks (EU Social Investment Package for Growth and Social Cohesion, 2014).

Antud Sotsiaalinvesteeringute pakett (SIP) kätkeb endas IKT valdkondi sotsiaalarengu innovatsiooni tagamiseks tehnoloogia kasutuselevõtu ja tarkvaralahenduste integreerimise sotsiaalsihtvaldkondadesse antava toetuse läbi.

IKT laia valdkonna arengusuundade prioriteetide fikseerimiseks, piiritlemiseks ning eelarvestamiseks on loodud nn tööprogramm Horizon 2020. Programm on detailne ja mahuks, ning formuleeringutes metodoloogilise skrupuloossusega detailne. Kõik prioriteetide arengute põhisuunad on jagatud eriosadeks, mis seletavad valitud prioriteetide sisu, põhjendavad selle arengusuuna vajalikkust, piiritlevad ja defineerivad eduteguri või protsessi tähtsamaid vajalikke ressursse, seadmeid, kõrgtehnoloogilisi elektroonilisi komponente ja nende valmistamiseks vajalikke maavarade mahtu, ning alternatiivallikate olemasolu kohustuslikkust. Prioriteedi suunitluses on märgitud samalaadsete alternatiivide teadusuuringud, mis võimaldaksid optimeerimise eesmärgil kasutada koordineeritult liikmesriikide vahel kas samafunktsionaalseid, või isegi parema perspektiiviga alternatiivtehnoloogiate pakkujaid. Sisuliselt on selliste tööprogrammide lugemine parim ravim Brexit-taoliste lähenemiste vastu, kuna tehnoloogia innovatsiooniprotsessikaare ülalpidamist üksik riik tänapäeval ei ole suuteline ülal pidama. Horizon 2020 tööprogramm sisaldab arendatavaid valdkondi elektroonikakomponentidest, 5G sidevõimekusest, innovatiivsete sotsiaalse suunitlusega tarkvaraarenduste ja tehisintellekti arendamiseni.

14. Sotsiaalvaldkonna tarkvaraaplikatsioonide teket soodustavad Euroopa Liidu tugimeetmed ja Eesti sellealane olukord

Tänapäeval on aru saadud, et tehnoloogia arendamine on osa sotsiaalsest innovatsioonist. Euroopa Liidus on selle valdkonna prioriteetide kinnitamiseks ja põhjapanevate arengusuundade seadmiseks antud pädevus ja õigus Euroopa Komisjonile (European Council Responsibilities). Euroopa Komisjon on loonud hulganisti erinevaid tööraamistike, millega toetatakse teaduspõhist lähenemist, teadusuuringuid ja innovatsiooni. Neid raamistike töötab välja Euroopa Komisjoni Ühendatud Teadusuuringute Keskus (*Joint Research Centre*, edaspidi JSC), sh ka IKT põhise sotsiaalse arengu innovatsiooni alal, millises plaanis käesoleva bakalaureusetöö eesmärgid on eelkõige seotud sotsiaalinvesteeringute paketiga arengu ja sotsiaalse sidususe tagamiseks (EU Social Investment Package for Growth and Social Cohesion 2014).

Sotsiaalinvesteeringute pakett annab toetusi kindlatesse sihtvaldkondadesse eesmärgiga tagada sotsiaalset arengut soodustavate IKT lahenduste realiseerimine.

IKT valdkonna arengusuundade prioriteetide fikseerimise, piiritlemise ning eelarvestamise plaanis toimib programm HORIZON 2020.

Programmis on seletatakse valitud prioriteetide sisu, põhjendatakse arengusuuna vajalikkust, piiritletakse edutegurid ja protsessi jaoks tähtsamad ressursid, samuti alternatiivsete võimaluste olemasolu. Näiteks, ICT-05-2019 „Application Driven Photonics components“ (HORIZON 2020) valdkonna puhul on tegemist footontehnoloogiate integreerimisega tootmisliinide automatiseeritud protsessidesse, mille abil tagatakse tootmise kõrge efektiivsus. See tehnoloogia on seotud kõrge võimekusega mikro-optiliste elektroonikakomponentidega tagamaks automatiseeritud liinide sensorite toimimist ja tootmist. Prioriteedi suunitluses on märgitud samalaadsete alternatiivide teadusuuringud, mis võimaldaksid kasutada kas sama funktsionaalsusega või isegi parema perspektiiviga alternatiivtehnoloogiad. HORIZON 2020 tööprogramm sisaldab arendatavaid valdkondi elektroonikakomponentidest ja 5G sidevõimekusest tehisintellekti arendamiseni.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgi jaoks on oluline kindel olla, et võimalikud arendatavad tarkvaraaplikatsioonid on osa Euroopa Komisjoni õigusaktidega toetatud IKT valdkonna ja sotsiaalsest innovatsioonist.

Mobiilse nutiseadme laiema haardega tarkvaraaplikatsiooni soodsaks rakenduseks on oluline järgmiste baastingimuste täitmine:

- vastava jõudlusega seadmed;

- andmeside taristu olemasolu ja selle kasutamise soodne hind või siis dotatsioonide kasutamise vajadus;
- IKT taristu valmidus krüpteeritud andmeedastuse tagamiseks;
- tarkvaraarendusprotsesside kompetentsi kandjate olemasolu;
- riigi või EL valdkonna innovatsiooni prioriteedid ja toetus sotsiaalvaldkonna innovatsiooniks;
- soov muuta tarkvaral põhinevate lahendustega sotsiaalvaldkonna negatiivseid fenomene (nt pere- ja lähisuhtevägivalla vähendamine);
- soov anda tarkvaraaplikatsiooni näol sotsiaaltöö valdkonnale efektiivne sekkumisinstrumenti, mille juures reaalaja seirest tuleneva andmevooga automaattõlgendusprotsessid võimaldavad hinnata ning valida täpsemad sekkumise meetodid ning operatiivselt jagada infot selleks loodud võrgustiku osapooltele oma kompetentsile vastavate tegevuste planeerimiseks;
- tarkvaraaplikatsiooni emakeelse kasutajaliidese olemasolu.

Eesti IKT taristu on Euroopas üks innovaatilisemaid ning riigi infosüsteemide (Riigi Infosüsteemi Amet) taristu pakub andmevahetuskihti X-tee, mis võimaldab turvalist ja tõestusväärtust tagavat internetipõhist andmevahetust riigiasutuste vahel ja erasektoriga, samuti on olemas nii IKT laiahaardeline kompetents suurte infovoogude, pilveteenuste ning suurandmebaaside ülesehitamiseks, haldamiseks ja arendamiseks. Tarkvaraarenduskompetents võimaldab luua ka emakeelset kasutajaliidest ükskõik millise tarkvaraaplikatsioonile.

Eelnevast võime teha järelduse, et tarkvaraaplikatsioonide loomine sotsiaaltöö instrumendina kasutamiseks vastab EL sotsiaalse innovatsiooni üldistele eesmärkidele ning Eestis eksisteerivad reaalsed võimalused selle lähenemise realiseerimiseks.

Kokkuvõte

Tuginedes teoreetilisele materjalile ning erinevatele töös mainitud tehnoloogiate ja tarkvaralahenduste kirjeldusele olen veendunud, et mobiilsete nutiseadmete kasutamine koos sinna asjakohaste tarkvaraaplikatsioonide integreerimisega on tõhus sotsiaaltöö-alase sekkumise metodoloogia oleviku ja tuleviku instrument. Tarkvaraaplikatsioonide rakendamine annaks juhtumikorralduseks kokku kutsutud võrgustikele rohkem informatsiooni operatiivsemaks ja täppissekkumiseks.

Töö teoreetilises osas jõudsin järeldusele, et sotsiaalvaldkonna tarkvara-põhiste lahenduste kujundamise aluseks sobivad paremini struktureeritud lähenemised, mis lubavad kasutada algoritmi põhiseid plokk-skeeme. Tarkvaraaplikatsioonide automaatseireprotsesside loogikaga sobivad näiteks toimijavõrgustiku teooria (Latour, 2005) ning tehnoloogia aktsepteerimise mudel (Davis 1989). Ilmnes, et automaatseire tulemused võivad olla analüüsi ja täppisotsuste tegemise põhialuseks. Töö käigus leidis autor, et tarkvaraaplikatsioonide loomine sotsiaaltöö instrumendina vastab Euroopa Liidu (EL) sotsiaalse innovatsiooni üldistele eesmärkidele, sh nii EL sotsiaalinvesteeringute paketile (SIP) kui ka prioriteetide fikseerimiseks, piiritlemiseks ning eelarvestamiseks loodud programmi HORIZON 2020 eesmärkidele. Eesti õigusruumis on elektroonseire kasutamine vaadeldav eelkõige karistusejärgse kriminaalhoolduse kontrollkäitumisele allutamise kontrolli plaanis, perspektiivis vajab tarkvaraaplikatsioonide kasutamine täpsemat reguleerimist koos eetikaprintsiipide väljatöötamisega võimalike kahjude ärahoidmiseks.

Töö raames töötasin välja automaatseirel põhineva tarkvaraaplikatsiooni „AITAB!“ ideekavandi. Kavandi realiseerimine võiks võrgustikutöö raames kaasa aidata lähisuhtevägivalla leevendamisele. Bakalaureusetöö autor on veendunud, et mobiilsete nutiseadmete tarkvaraaplikatsioonide kasutamist tuleb intensiivselt uurida. Üheks võimaluseks võiks siin olla autori poolt välja pakutud nutiseadmete põhise tarkvararakenduse „AITAB!“ kasutusvõimaluste pilootuuring.

Teen käesolevaga ettepaneku luua valdkonna edasiseks uurimiseks Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste Instituudi juurde katselabor, mis koondaks erinevaid kompetentse: sotsiaaltöö, psühholoogia, õigusteadus, infoteadused, tarkvaraarendus jne.

Selline kompetentsikeskus tegeleks nii infotehnoloogia rakendamise uurimise kui ka praktilise rakendamisega sotsiaalvaldkonnas kitsama spetsialiseerumisega sotsiaaltöö probleemidele.

Olen veendunud, et sotsiaaltöö meetodite täiendamise kaudu tarkvaralahendustega saab efektiivsemalt ära hoida pere- ja lähisuhtevägivalla tulenevaid tagajärgi ning leevendada vägivallast lähtuvat ülekohut ja valu.

KASUTATUD KIRJANDUS:

- Adamsoo, K., G. (2018). Eakate digipädevus – hoiakud ja probleemid nutitelefonil kasutamisel. Bakalaureuse töö. Kvalitatiivne uuring. Tartu Ülikool.
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60621/adamsoo_karl_gustav_ba_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (13.05.2019)
- Aharony, N. (2012). Social fMRI: Measuring and Designing Social Mechanisms using Mobile Phones. Massachusetts Institute of Technology (MIT). DSpace@MIT.
<https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/70807> (29.05.2019).
- Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020. (2013). Sotsiaalministeerium.
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf (13.05.2019).
- Al-Masni, M., A., Al-Antari, M., A., Park, J. M., Gi, G., Kim, T. Y., Rivera, P., Valarezo, E., Choi, M. T., Han, S. M., Kim, T. S. (2018). Simultaneous detection and classification of breast masses in digital mammograms via a deep learning YOLO-based CAD System.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29477437> (28.05.2019).
- Alver, G. (2017). Lähisuhtevägivalla ennetamise ja tõkestamise võimalustest Eestis. Magistritöö. Tartu Ülikool. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57105/alver_gina.pdf (14.05.2019).
- Barak, A., Grohol, J. A. (2011). Current and future trends in internet-supported mental health interventions. *Journal of Technology in Human Services*, 29, 155–196.
- Beijing Declaration (United Nations, 1995).
http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf (12.05.2019)
- Berzin, S., C., Singer, J. and Chan, C. (2015). Practice Innovation through Technology in the Digital Age: A Grand Challenge for Social Work. *American Academy of Social Work and Social Welfare. Grand Challenges for Social Work Initiative, Working Paper Nr. 21*. October 2015. <http://grandchallengesforsocialwork.org/wp-content/uploads/2015/12/WP12-with-cover.pdf>

Brownlee, K., Graham, J. R., Doucette, E., Hotson, N., & Halverson, G. (2010). Have communication technologies influenced rural social work practice? *British Journal of Social Work*, 40, pp. 622–637.

Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.

Collier, R., Lode, W. (1998) 'Masculinities and crime', *Criminal Justice Matters*,34:1, pp. 21-24. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09627259808552829>.

Cordis Bright Consulting (2011). *Research into Multi-Agency Risk Assessment Conferences (MARACs)*.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/116538/horr55-technicalannex.pdf (13.05.2019)

Coulton, C. J., George, R., Putnam-Hornstein, E. and de Haan, B. (2015). *Harnessing Big Data for Social Good: A Grand Challenge for Social Work*. American Academy of Social Work and Social Welfare. Working Paper No. 11. July, 2015. pp. 4.

<http://grandchallengesforsocialwork.org/wp-content/uploads/2015/12/WP11-with-cover.pdf>

Curely, K. F. (1984). Are There Any Real Benefits From Office Automation? *Business HORIZONS* (4), July-August 1984, pp. 37-42,

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0007681384900557?via%3Dihub> (18.05.2019).

Davis, F. D., Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly* 1989/9. pp. 319-339.

https://www.researchgate.net/publication/200085965_Perceived_Usefulness_Perceived_Ease_of_Use_and_User_Acceptance_of_Information_Technology (18.05.2019).

Desouza, K. C., & Smith, K. L. (2014). Big data for social innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 9.

Dutton, D. G., (2006) *Rethinking Domestic Violence*.

<https://drdondutton.com/portfolio/rethinking-domestic-violence/> (12.05.2019)

European Council of the European Union. The decision-making process in the Council. Euroopa Komisjoni veebileht. <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/decision-making/> (29.05.2019).

Fantuzzo, J. W., Lindquist, C.V. (1989) The effects of observing conjugal violence of children: a review and analyses of research methodology. *Journal of family Violence*, 4, 77-94.

FRA. (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Results at a glance https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_et.pdf (14.05.2019)

Funf. (2019). Veebileht. <https://www.funf.org/journal.html> (29.05.2019).

Ganley, A. (1998). “Understanding Domestic Violence,” in *Improving the Health Care Response to Domestic Violence: A Resource Manual for Health Care Providers*, Harrisburg, PA: Family Violence Prevention Fund and the Pennsylvania Coalition Against Domestic Violence, n.d.

Getz, L. (2012). Mobile App Technology for Social Workers. *Social Work Today* Vol. 12, No. 3 P. 8 <https://www.socialworktoday.com/archive/051412p8.shtml>

Getz, L. (2014). Big Data’s Impact on Social Services. *Social Work Today* Vol. 14, No. 2 P. 28

Goldkind, L. & Wolf, L. (2015). A digital environment approach: Four technologies that will disrupt social work practice, *Social Work*, Volume 60, Issue 1, January 2015, pp. 85-87. <https://academic.oup.com/sw/article-abstract/60/1/85/2472157?redirectedFrom=fulltext> (14.05.2019)

Hagel, J. (2018) ‘Redefine Work’. The untapped opportunity for expending value. A report from the Deloitte Centre for the Edge. https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/4779_Redefine-work/DI_Redefine-work.pdf

Hearn, J. (1998) *The Violence of Men*. London: Sage Publications.

Hestia veebilehekülg. Hestia receives good overall rating in latest cqc rating. (2018). <https://www.hestia.org/News/hestia-receives-good-overall-in-latest-cqc-rating> (14.05.2019).

Hestia. Vodafone Foundation. (2018). <https://mediacentre.vodafone.co.uk/news/bright-sky-launches/> (14.05.2019).

Hine, C. (2015). *Ethnography for the Internet: Embedded, Embodied and Every day*. https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/440889/mod_resource/content/1/Hine%2C%20Christine-

Ethnography%20for%20the%20Internet%20_%20embedded%2C%20embodied%20and%20everyday-Bloomsbury%20Academic%20%282015%29.pdf (17.05.2019).

Horizon 2020. (2018).European Commission Decision C(2018) 7238 of 13 November 2018, http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2018-2020/main/h2020-wp1820-leit-ict_en.pdf

Horsfall, J. (1991) The Presence of The Past. Male Violence in the Family. North Sidney: Allen and Unwin. <http://troublesofyouth.pbworks.com/f/CJM+-+Masculinities+and+Crime.pdf>. (10.05.2019)

Inimõiguste Deklaratsioon. (1948). ÜRO otsus A/RES/217. <https://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> (28.05.2019).

Istanbuli konventsioon (2011). Council of Europe Treaty Series - No. 210. <https://rm.coe.int/1680462531>. (12.05.2019)

Johnson, H. (1996) Dangerous domains: violence against women in Canada. Toronto: Nelson Canada.

JRC Strategy (2014). JRC Strategy 2030 nexus on People and Governance in a multicultural and networked society. European Commission Joint Research Centre.. https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc-strategy-2030_en.pdf (14.05.2019).

JRC Strategy 2030 nexus on People and Governance in a multicultural and networked society. European Commission Joint Research Centre. 2014.

JRC. Joint Research Centre of the European Commission. <https://ec.europa.eu/jrc/en/about/jrc-in-brief> (14.05.2019).

JRC. Joint Research Centre of the European Commission. ICT-enabled Social Innovation. <https://ec.europa.eu/jrc/en/research-topic/employability-and-social-inclusion> (14.05.2019).

Justensen, L., Mouritsen, J. (2011). Effects of Actor-Network Theory in Accounting Research. Accounting Auditing & Accountability Journal, 2011, February pp. 161-193 https://www.researchgate.net/publication/227428976_Effects_of_actor-network_theory_in_accounting_research (17.05.2019).

Kährik K. (2017). Kriminaalhooldus perversivallatsetjate korrektsioonimeetodina Eesti näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Kahu, K. (2017). Ahistava jälitamise kriminaliseerimine Eestis – Kuriteokoosseisu erakordsusest ja sellega seotud probleemast (Juhendaja: Andres Parmas). Magistritöö. Tartu Ülikool (2017).
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56769/kahu_kaidi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
(12.05.2019)

Karistusseadustik. § 157 lg 2. RT I, 31.12.2016, 14.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016014>. (12.05.2019).

Karistusseadustik. §-s 75. Elektrooniline valve.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011190> (12.05.2019)

Kase Helve, Pettai Iris. (2006). Naistearstidele Naistevastasest Vägivallast. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kastepõld-Tõrs, K. (2014). Eesti Arst. 93(11):659–661.

Kooseluseadus RT I, 16.10.2014, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/KooS> (14.05.2019)

Koper, C., Lum, C., Willis, J. (2014). Optimizing the Use of Technology in Policing: Results and Implications from a Multi-Site Study of the Social, Organizational, and Behavioural Aspects of Implementing Police Technologies. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, Volume 8, Issue 2, 1 June 2014, pp. 212–221.

Kõre, J. (2018). Deinstitutionaliseerimine Eesti hoolekandes – väline sundlus või sisemine kaalutulus, AKADEEMIA 8/2018 pp. 1347. <http://www.akad.ee/2018/07/31/akadeemia-nr-8-2018/> (14.05.2019).

Kriminaalpoliitika arvudes: võrdlusi statistikast ja uuringutest. Justiitsministeerium, (2013).

Kuan, K., Ravaut, M., Manek, G., Chen, H., Lin, J., Nazir, B. (2017). Deep Learning for Lung Cancer Detection Tackling the Kaggle Data Science Bowl 2017 Challenge. Cornell University. <https://arxiv.org/pdf/1705.09435.pdf> (28.05.2019).

Kuriteoohvrite uuring. (2009). Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika uuringud nr 14, 2010. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/14._kuriteoohvrite_uuring_2009.pdf (14.05.2019).

Latour, B. (2005). Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory. 2005
https://www.ufrgs.br/ppgas/portal/arquivos/orientacoes/LATOUR_Bruno._2012.pdf
(14.05.2019).

Linno, M., Soo, K., K. Strömpl, J. (2011) Perevågivalla levikud soodustavad riskid ja
perevågivalla ulatus praktikute hinnangutes. Tallinn.
[https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-
editors/TOF/TOF_uuringud/19_perevagivalla_levikut_soodustavad_riskid_ja_perevagivalla_
ulatus.pdf](https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/TOF/TOF_uuringud/19_perevagivalla_levikut_soodustavad_riskid_ja_perevagivalla_ulatus.pdf) (14.05.2019).

Lowe, A. (2004). Methodology choices and the construction of facts: some implications from
sociology of scientific knowledge. Critical perspective of accounting. 2004, vol. 15/2 pp.
207-231.

Malthus, R. (1798). The Essay on the Principle of Population. London.
<http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf> (11.05.2019)

MAPPA Guidance 2012, Version 4. UK, Ministry of Justice.
<https://mappa.justice.gov.uk/connect.ti/MAPPA/groupHome> (13.05.2019)

MAPPA Guidance 2012. Multy Agency Public Protection Arrangements. Ministry of Justice
2016, lk 1. -
[https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/582380/mappa-
-guidance-2016.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/582380/mappa-guidance-2016.pdf) (13.05.2019)

Medar, M., Kõre, J., Rähn, A., Narusson, D., Kriis, K. (2012). Juhised juhtumipõhise
võrgustikutöö meetodi rakendamiseks. EV Sotsiaalministeerium/TÜ Pärnu Kolledž 2012, lk
7. – http://heakool.ee/wp-content/uploads/2015/11/CM_-JUHISED.pdf (13.05.2019).

Meditech Estonia. (2018). Häirenuputeenus päästab – seitse aastat üle Eesti. Äripäev
14.02.2018. [https://www.aripaev.ee/erilehed-st/2018/02/14/hairenuputeenus-paastab--seitse-
aastat-ule-eesti](https://www.aripaev.ee/erilehed-st/2018/02/14/hairenuputeenus-paastab--seitse-aastat-ule-eesti) (14.05.2019).

Messerschmidt, J. (1993) Masculinities and crime: critique and reconceptualization of theory.
Maryland: Roman and Littlefield.

Mishna, F., Bogo, M., Root, J., Sawyer, J.-L., & Khoury-Kassabri, M. (2012). “It just crept
in”: The digital age and implications for social work practice. Clinical Social Work Journal,
40(3), pp. 277–286.

https://www.researchgate.net/publication/257553153_It_just_crept_in_The_Digital_Age_and_Implications_for_Social_Work_Practice (12.05.2019)

Moore, E., G. (1965). Cramming more components onto integrated circuits. *Electronics journal* 38/8, 19.04.1965.

O'Keefe, M. (1997) Predictors of dating violence among high school students. *Journal of Interpersonal violence*, 12 (4), 546-68.

Ohvrite Direktiiv (2012). Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv 2012/29/EL. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:ET:PDF> (14.05.2019).

Opuz vs Türgi Vabariik (avaldu nr 33401/02). (2016). Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite ülevaade nr 306: 27.juuni – 03.juuli 2016.a.

https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/kohtuudiste_nimekiri/4755 (13.05.2019)

Palin-Davies, S. (2006) *Male victims of Female-Perpetrated Domestic Violence*. Norwich Social Work Monographs.

Pence, E., Paymar, M. (1993). *Educational Groups for Men Who Better: the Duluth Model*. 1993.

Pettai, R. Narits, S. Kaugia. (2015). Perevägivalda juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. pp. 14. *Juridica* 2015/9

Pillinger, J., Vodafone Foundation. (2018) *Toolkit on domestic violence and abuse at work: recognize respond and refer*. 04.03.2019.

Plan of Action to Implement the Beijing Declaration (2005).

http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf (12.05.2019).

PPA. (2019). Politsei Veebileht. <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/lahisuhtevagivald/> (23.05.2019).

Raudsepp, T. (2017). MARAC – võrgustikupõhine mudel lähisuhtevägivalda juhtumite korraldamiseks. *Ajakiri: Sotsiaalt; praktika* 3/2017. Pp. 45-49.

https://www.tai.ee/images/Raudsepp_45_-_49.pdf (20.05.2015).

Redmon, J.Ö., Farhadi, A., YOLOv3: An Incremental Improvement. University of Washington. 2018. <https://pjreddie.com/media/files/papers/YOLOv3.pdf> (27.05.2019).

Registreeritud kuriteod 2015-2018. Kriminaalpoliitika 2018. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/registreeritud-kuriteod-jaanuar-marts-2015-2018-peamised-liigid> (14.05.2019).

Rogers, Everett. Diffusion of Innovations. 5th edition. (2003)

Schönberg, K. MAPPA loob koostööks paremad võimalused. Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialaajakiri. Sotsiaaltöö 2016/3.

https://intra.tai.ee//images/prints/documents/152353042752_ST3_2016_web.pdf
(13.05.2019)

Schroeder, R. (2014). Big data and the brave new world of social media research. *Big Data & Society*, 1(2). doi: 10.1177/2053951714563194

Scuffins C. & Lolotte K. (2016) Suffolk Safeguarding Children Board. MAPPA 2016-06-23 <https://www.suffolkscb.org.uk/assets/Working-with-Children/Policies-Guidance-and-Protocols/MAPPA/2016-06-23-Multi-Agency-Public-Protection-Arrangements.pdf>

SIP (2014). EU Social Investment Package for growth and social cohesion (SIP). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0083:FIN:EN:HTML>
(14.05.2019)

Soo, K. (2016). Eesti inimeste kokkupuude vägivaldaohvritega ning teadlikkus naiste tugikeskustest ja tugitelefoni 1492. (2016), http://naisteliin.ee/files/147_Teadlikkus_naiste_tugikeskustest_ja_abitelefoni_2016.pdf
(24.05.2019).

Soo, K., Ilves K., Strömpl J. (2009) Raport. Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö, Tartu Ülikool. http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Lapse_vaarkohtlemisest_teavitamine_uuringu_raport-1.pdf
(14.05.2019).

Strauss, A. M. (1990) Ordinary violence, child abuse, and wife-beating: What do they have in common? In Strauss, A.M., Gelles, R. *Physical violence in American families* (403-24) New Brunswick: Transaction.

Surva L., Tamm K. (2012) Tervishoiutöötajate kokkupuuted perevägivaldaga. Kriminaalpoliitika analüüs nr 5/2012. Justiitsministeerium: kriminaalpoliitika osakond. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/ves-2015-2020/olukorra-ulevaade> (14.05.2019)

Surva, L. (2015). Perevägivald. Kogumik „Kuritegevus Eestis 2014“. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn.

Tamm, G. & Espenberg, S. (2016). Lähisuhtevägivalda juhtumikorralduse MARAC-mudeli rakendamise mõju hindamise meetoodika väljatöötamine Eestis. Lõpparuanne. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE) ja Siseministeerium.

Tammiste B., Salla J., Tüllinen K., Kruusmaa K.-C. (2016). Ohtlike kalduvuskurjategijate sihtgrupi, meetmete ja kohtlemise analüüs. Kriminaalpoliitika analüüs Nr. 9/2016. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ohtlikud_kalduvuskurjategijad_2016-1_0.pdf (14.05.2019).

TecSOS. (2018). Vodafone Foundation. <https://www.vodafone.com/content/foundation/tecsos.html> (14.05.2019).

The Navy's Domestic Violence Prevention. All Hands (DVP-AH) app, revised for 2018. <https://www.applocker.navy.mil/#!/apps/29ACFD8A-D850-4BC4-AC0A-80E5898BE903> (14.05.2019).

Thorne-Finch, R (1992) Ending of violence: the origins and treatment of male violence against women. Toronto: University of Toronto Press.

Vägivalda Ennetamise Strateegia Aastateks 2015-2020. Tallinn 2015. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf (14.05.2019).

Väike Ohvriuring. (2017). Kriminaalpoliitika. Justiitsministeerium. Küsimustiku vastus nr. 6. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/vaike-ohvriuring-2017-andmetabel-excel> (25.05.2019).

VODAFONE Report (2017). Domestic Violence and Abuse: Working Together to transform responses in the workplace. https://www.vodafone.com/content/dam/vodafone-images/foundation/55376_Vodafone_domestic_violence_report_AW5_V2.pdf (14.05.2019).

Westera, Nina, Powell, Martine B. (2015). Domestic violence evidence. Prosecutors' perceptions of how to improve the quality of evidence in domestic violence cases. Policing

and Society (2015). Griffith University. pp. 12 https://research-repository.griffith.edu.au/bitstream/handle/10072/157340/104916_1.pdf?sequence=1

X-tee. Eesti Riigi Infosüsteemi Amet. <https://www.ria.ee/et/riigi-infosustem/andmevahetuskiht-x-tee.html> (14.05.2019).

Zimbardo, P., G. (1971). Stanford Prison Experiment. <https://www.prisonexp.org/>

Zorn, T. E., Flanagin, A. J., & Shoham, M. D. (2011). Institutional and Noninstitutional Influences on Information and Communication Technology Adoption and Use Among Nonprofit Organizations. *Human Communication Research*, Volume 37, Issue 1, January 2011, pp. 1–33.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, VLADISLAV KUZNETSOV,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

‘Innovatiivsete tarkvaraarenduste integreerimine mobiilsetesse nutiseadmetesse sotsiaaltöö sekkumise instrumendiks lähisuhtevägivalla leevendamise eesmärgil.’,

mille juhendajad on **KADRI SOO** ja **REIN MURAKAS**,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Vladislav Kuznetsov

29.05.2019